

Раздзел III

1976-1985: Перыяд разважанняў пра істотнае

ЯК БЫЦЬ БЕЛАРУСАМ

Быць беларусам

З'яўляюся пастаянным чытачом „Нівы“, пішу ў „Ніву“, па меры магчымасцей уключаюся ў дзейнасць БГКТ. Хачу я ўключыцца і ў дыскусію, якая апошнім часам разгарнулася ў нас. Ці нашы дзеці і дзеці нашых дзяцей будуць адчуваць сябе беларусамі? Гэта залежыць толькі ад нас — ад нас, бацькоў. Трэба нацыянальную прыналежнасць растлумачваць дзецям яшчэ ў дашкольным узросце, ад маладых год. Калі я быў у дашкольным узросце, у доме маіх бацькоў гаварылі на мясцовым дыялекце. З нагоды свят дзяўчаты спявалі цэлымі вечарамі беларускія, украінскія і рускія песні. Пачатковая школа ў Мору, у якой я вучыўся, была з беларускай мовай навучання. І тут вялікая справа — настаўніца беларускай мовы Ніна Цясноўская не толькі навучыла мяне пісаць і чытаць па-беларуску, але прышчэпіла любоў да ўсяго таго, што беларускае. І так, дзякуючы Ніне Цясноўскай, маёй добрай і ветлівай настаўніцы, якая з кожным вучнем умела знайсці супольную дарогу да любові роднага — беларускага, я стаў карэспандэнтам „Зоркі“. Затым — „Нівы“.

Настаўнікі, у асноўным настаўнікі беларускай мовы, павінны сваіх вучняў заахвочваць пісаць у „Ніву“, у „Зорку“. Дзякуючы маім добрым настаўнікам — Ніне Цясноўскай, Яраславу Кастыцэвічу, Мікалаю Гайдуку я надалей пішу ў „Ніву“, не забыў і не забуду беларускай мовы. Пару год вёў гурток у родным сяле. Ён і цяпер існуе. Вядуць яго Зіна Бобік і Іван Кавальчук. Гэта мяне цешыць. Быў я дэлегатам на з'ездах БГКТ. Вельмі люблю і цаню супрацоўніцтва з „Нівай“ і БГКТ, уключаюся ў дзейнасць беларускага хору „Васілёчкі“. Калі жыву ў Беластоку, вёў студэнцкі гурток пры БГКТ.

У будынак БГКТ наша моладзь ідзе, як у родную бацькаўскую хату. Тут можна паспяваць, патанцаваць, па-свойму пагаварыць — падзяліцца добрым і расказаць аб няўдачах.

Карэспандэнты спалучаюць рэдакцыю непрыкметнымі ніткамі з беларускім асяроддзем. Прыкра чытаць, што нашы людзі не пасылаюць сваіх дзяцей вывучаць родную мову. Шкада, што ў Бела-стоку, дзе пражывае многа беларусаў, не існуе школа з беларускай мовай навучання. За гэта трэба нам саромецца.

Пражываем у Польшчы, з'яўляемся яе паўнапраўнымі грамадзянамі. Беларусы — працавіты народ. Гэта вельмі важнае, за гэта любяць і шануюць нашых людзей. Нам не трэба і нельга паніжаць сябе. Так як не саромеліся свайго беларускага паходжання нашы продкі. А калі хто імкнецца пазбыцца свайго паходжання і продкаў, якія яго выдалі на свет, той не варты чалавечай годнасці.

Іван Кірызюк

23.03.1980

Вам пад развагу

Многія з нас, праваслаўных — вельмі нешчаслівыя сем'і з-за таго, што ў маладосці не маем магчымасці выбраў сабе партнёра жыцця, яго ці яе.

Многа нас, беларусаў, жыве на Заходніх землях. Ужо жыве тут трэцяе пакаленне. Выязджаюць на Беларусь, там жэняцца і вяртаюцца з жонкамі. Наша газета павінна выконваць гэта заданне. Праўда, што гэта газета ў асноўным для вас — беластачан, але хацелася б, каб яна была таксама і нашай. Трэба ўвесці рубрыку „Матрыманіяльныя аб'явы“. Бо дагэтуль толькі царква застаецца. Прыходзіш у царкву, а дзяўчат... аж кішыць. Лепш, як Колас, не скажаш.

*...Кабеты, дзеўкі, маладзіцы
Ідуць, плывуць да плашчаныцы
У хустках белых і чырвоных.
Набожна хрысцяцца,
ўздыхаюць
Ілбом да нізу прыпадаюць...*

Сумны лёс нашай моладзі. Ходзіць у царкву, чакае знаёмасці, а потым выйдзе за каго чужога і больш не пакажацца. А сустрэнеш праз год-два, яна ўся ў слязах, нараканні, церпіць кабеціна. Мне здаецца, што трэба зрабіць так: хто хоча даць аб'яву ў нашу газету, хай і піша. За кожнае слова — аплата.

Ваша мова ў газеце розніцца ад нашай цэнтральнай беларускай. А я вось адкуль: „З-пад самых Стаўбцоў — чулі можа?“ Увесь я стаўбоцкі — там, дзе Якуб Колас садзіўся на чыгунку ў Вільню.

Мова, абрады, ежа, адзежа і спосаб жыцця-быцця не загінуць. І школы ўсе будуць, толькі трэба праводзіць добрую палітычную работу. Больш браць пастановак з Гродна. Заклучыць дагавор з суседняй вобласцю. Прыдаўся б Беластоку факультэт беларускай мовы Варшаўскага ўніверсітэта. Зрабіць хоць бы завочнае аддзяленне. Я пісаў у 1964 г., хацеў вучыцца сваёй мовы завочна, але ж няма завочнага аддзялення.

Хачу пахваліцца нашымі эмігрантамі. Амаль кожны чацвёрты беларус за граніцай піша вершы. У нас у Стаўбцоўскім раёне кожны трэці малады піша вершы. Ёсць Міцкевіч з Мікалаеўшчыны, што піша, як Якуб чытае свае вершы ў раёне і цэнтры.

Варушыце мазгамі, каб мова наша не заняпала. Рабіце ўсё ў БГКТ, каб ажывіць нашу нацыю!

Нашы браты прыехалі сюды з рэпатрыяцыі, а цяпер ужо расце трэцяе пакаленне. Кожны год едуць да братоў — пап’юць, пажэняцца, ды назад едуць на захад з „цвятнымі тэлевізарамі і гармонікамі“. Гаспадаркі хвацкія, усяго маюць, не гаруюць і не плачуць. Зімой ляжым на печы, пабудаванай па нашым плане. А ад вясны да восені за плугам. Хто малодшы — усе ўпрагліся ў трактары. На двары — усяго поўна, музыка на ўсе лады: куры, качкі, гусі, парасяты, авечкі, цяляты, ано маладыя хлапчукі завіхаюцца каля худобы, аж міла глядзець! На кухні на сталае горба бліноў і збан смятаны з апалонікам. Не трэба і пытаць, адкуль гэтыя людзі. На коміне вісіць свой тытунь у капшуне, ужо даўно скрышаны. Каб ехаў самалётам, то ўбачыш — усе паўночныя вобласці да берагоў мора насаджаны нашымі людзьмі. Ідзеш вечарам — адны песні. Каб не чырвоныя будоўлі дамоў, забыўся б, дзе знаходзішся. Амаль кожны быў у абодвух арміях. Песні, расказы — якія хочаш. Раней былі мы самі, а летам 1947 далучыліся і ўкраінцы. Ну, пакамель, годзе. Буду пісаць рознае. Хоць даўно не пісаў па-беларуску.

Яўген Грамыка

Эльбланг
22.05.1983

Не туды дарога

Амаль у кожным нумары „Нівы” вядзецца барацьба за беларускую мову. Каб яе захаваць, мусіць яна жыць перш за ўсё ў сям’і. А каб на ёй добра гаварыць і пісаць, трэба яе вывучаць. Ёсць тады яе месца і ў школе. Так, але людзі адчуваюць, што яна мала патрэбная, нідзе на ёй не гавораць: ні ў краме, ні ў гміне. У краме гэта справа ветлівасці. Прадаўшчыца павінна адказваць па-беларуску, калі да яе на гэтай мове звяртаюцца. Калі не ўмее, павінна навучыцца. Тое ж самае можна сказаць і пра працу начальніка гміны і яго служачых. Калі да іх звяртаюцца па-беларуску, яны павінны, каб быць бліжэй людзей, гаварыць на мове гэтых людзей.

Пісаць просьбы, паданні трэба па-польску. Беласточчына не мае аўтаноміі, і пісанне на беларускай мове не прыспешыла б справы, а наадварот. Па-мойму, каб пазбегнуць непрыемнасці, павінны працаваць там людзі з мясцовага асяроддзя. Бо, як відаць, усё залежыць ад саміх людзей, ад іх падыходу да гэтай „іншасці”, ад іхняй паставы.

Ці гэта ўжо ўсё? Ці нават двухмоўныя шыльды, назвы вуліц, як прапануюць некаторыя, паправяць сітуацыю? Напэўна не! Гэта толькі можа ўвесці блытаніну ў адрасах. Шыльда не развяза праблемы, ні нацыянальнага пачуцця, ні беларускай мовы і яе навучання. Лепш гэты намер здзяйсняць на магільных крыжах, на могілках, якія стаяць гады і стагоддзі, з’яўляюцца сапраўднымі сведкамі гісторыі і народа. Гэта для добра і нашчадкаў, якія будуць ведаць, кім былі продкі! Так робіцца ў іншых народаў: яўрэяў, грэкаў і іншых. І хто б не пайшоў і калі б не прыйшоў, скажа: тут жылі яны, тут працавалі.

І яшчэ адно. Апрача розных відаў культуры, ёсць яшчэ духоўная культура, духоўныя патрэбы. Сорам, што Алесь Барскі мусіць хваліць праваслаўную царкву ў... ЗША, а не можа таго ж самага сказаць пра царкву ў сваёй роднай вёсцы! Ці ж беларусаў не хрысціць, не спавядаюць, не правяць малебнаў, не вячаюць і не адпраўляюць на вечнае спачыванне? Вось дзе скарбы, якія належацца кожнаму чалавеку, кожнаму народу, кожнаму асяроддзю. І тады, калі народ сумее захаваць свой скарб, тады ён будзе багаццем, мова ягоная будзе скарбам і з гэтай мовай пройдзе ён усё жыццё! Гэтага трэба дабівацца рашуча.

Рышард Бутайла

19.06.1983

АБ МОЛАДЗІ, ЯКАЯ ПАКІДАЕ ВЁСКИ

Чаму моладзь уцякае з вёсак?

На апошнім з'ездзе карэспандэнтаў „Нівы“ М. Матвяюк выступіў з крытыкай, накіраванай супраць моладзі, якая пакідае свае вёскі і ідзе жыць і працаваць у гарады. Крытыка была рыфмаваная, а яе фрагменты свайго часу надрукавала „Ніва“.

Не браў я слова ў гэтай справе, але паколькі тэма мяне пачала інтэнсіўна нуртаваць, дазвольце, што выкажу свае думкі цяпер.

М. Матвяюк кажа, што моладзь уцякае з вёсак таму, што не хоча цяжка працаваць у сельскай гаспадарцы. Напэўна. Але не выключна па гэтай прычыне. У горадзе таксама не бракуе цяжкай працы. Думаю, што перш-наперш самыя ўмовы жыцця на вёсцы пхаюць людзей у гарады. Скажа хтосьці ў гэтым месцы, што цяпер і на вёсцы можна жыць не горш, як у горадзе. Ды я не цалкам згаджуся з гэтым сцвярджаннем. Так, ёсць на вёсках новыя жылыя дамы, у якіх усялякія выгады, ды іх рашуча замала, асабліва на Беласточчыне. А не кожны малады чалавек мае матэрыяльныя і фізічныя магчымасці, каб самому пачаць будаваць дом, які б яго задаволіў. Той, хто калі-небудзь будаваўся, ведае, якія клопаты з атрыманнем патрэбных матэрыялаў.

Але яшчэ не гэта найважнейшае. Калі ёсць сякі-такі дом, можна жыць і на вёсцы. Найгоршае тое, што на вёсцы культурнае жыццё амаль зусім не існуе. А калі існуе, то ў рэшткавай постаці (маю на думцы псеўдадзейнасць усялякіх клубаў селяніна і т.п.). У горадзе ёсць кіно, тэатр, розныя клубы, часам цырк, філармонія, зрэшты, не трэба прыводзіць прыкладаў, усе ведаем, што там ёсць. А што на вёсцы?

Куды на вёсцы пойдзеш пасля працы? У гасподу, да суседа паіграць у карты, ці сядзець у хаце пры тэлевізары? Бо што іншага можна рабіць? Маралісты скажуць напэўна, што трэба арганізаваць гурткі зацікаўленняў, прабаваць свае сілы ў мастацкай самадзейнасці і г.д. Так, ды не ўсе маюць голас, слых. Не ўсе могуць спяваць ці танцаваць, быць акцёрамі. Што ім рабіць? Зрэшты, ці і тыя, якія праяўляюць нейкія мастацкія здольнасці і прымаюць удзел у мастацкай самадзейнасці, — могуць сказаць, што гэта задавальняе іх культурныя патрэбы? Напэўна не. Не будзем наіўнымі! Ча-

лавеку нішто не замяніць кінасеанса ў сапраўдным кіно, тэатральнага спектакля ў сапраўдным тэатры, канцэрта ў сапраўднай філармоніі і т.д.

Уся моладзь цяпер з вёсак вучыцца ў розных школах. Даведваецца многа чаго цікавага аб свеце. Захапляе яе развіццё тэхнікі, прамысловасці, навукі, культуры. Міжвольна паяўляецца ў яе жаданне ўвайсці ў гэты круг, прававаць свае сілы ў гэтых галінах. А што на вёсцы — араць поле, сеяць, збіраць плён, гадаваць жывёлу? Так, гэта вельмі патрэбнае, а правільней кажучы — неабходнае. Усе мы ведаем аб гэтым. І ўсе менш ці больш свядома цэнім людзей, якія кормяць нас. Ды мала каго з нас прыцягвае праца (мо і не так зусім нецікавая), якую мусім выконваць ад світання да змроку без ніякай надзеі на прыемны, цікавы і культурны адпачынак.

Таму няма чаго здзіўляцца, што моладзь не хоча заставацца на вёсках. У горадзе шырэйшы гарызонт жыцця. Гэта пакуль усё, што хацеў я сказаць. Чакаю адгалоскаў іншых маладых.

Пётр Байко

17.06.1979

* * *

Хаця П. Байко адлучаецца ад маралістаў і запрашае да дыскусіі толькі маладых, зрабіце, калі ласка, выключэнне і дапусціце мяне да голасу.

Галоўную прычыну таго, што моладзь уцякае з вёскі, П. Байко бачыць у тым, што малады чалавек на вёсцы пасля цяжкай працы „ад світання да змроку“ не мае дзе адпачыць, бо на вёсках няма кіно, тэатраў, цырку, філармоніяў. Другая прычына — мала ква-тэр „з выгадамі“. А трэцяя прычына, што на вёсцы малады чалавек не можа выявіць сваіх здольнасцей у галіне тэхнікі, прамысловасці, навукі, а толькі можа араць поле, сеяць, збіраць плён, гадаваць жывёлу. Падумайце, што за няўдзячная, няслаўная праца! Аж мурашкі лазяць па целе!

Пачну ад трэцяй прычыны. Ці сённяшняя моладзь ведае, як працавалі яе бацькі 30-40 гадоў таму назад? Большасць не ведае, ведаць не хоча і верыць не хоча. А вось тады была праца на зямлі — і цяжкая, і бескарысная, і, хоць сёння цяжка нават уявіць, як працавалі тады, — хлеб на стала часта быў вялікім госцем, ды і з бульбаю трэба было абыходзіцца асцярожна. Многія прадукты, такія як рыс,

манна, цукар, былі нязнаныя на вёсцы. Мясца, якое прадуквала вёска, нягледзячы на тое, што было 220 дзён у год пасных, калі нельга было есці нават малака, а не толькі мяса, вось гэтага мяса і засквары не хапала нават на тыя няпосныя дні. Па вёсках хадзіў сумны, але трапны жарт. Лічылася, што хлеб вельмі смачны з бярозавым сокам, але ніхто гэтага не каштаваў, бо калі быў хлеб (восень), не было бярозавага соку, калі ж быў сок (вясной), не было хлеба.

Сённешняя праца на вёсцы не такая ўжо цяжкая. Большасць работы робіцца машынамі. Такія рэчы, як тэлевізар, радыё, халадзільнік — гэта ўжо рэчы неабходныя на вёсках, так як неабходныя плуг, барана ці сеўнік. І хоць селянін цырк, тэатр, філармонію глядзіць толькі ў тэлевізары, затое наводна бачыць дастатак на сталё, у кладоўцы і ў халадзільніку. Ёсць жа на вёсках маладыя людзі, якія не лічаць працы на полі караю Божаю. Іх месячны заробак намнога перавышае заробак тых, якія паўцякалі з вёскі. Каб лягчэй яшчэ было працаваць, яны механізуюць свае гаспадаркі, мадэрнізуюць хлявы, за што атрымліваюць высокія ўзнагароды ад дзяржавы. Таксама як і ў горадзе, ёсць магчымасці на вёсцы паказаць сябе ў галіне тэхнікі, навукі і культуры. Факты — у кожнай вёсцы!

Другая прычына: дамы „з выгадамі“. Лічу, што П. Байко мае знаёмых у горадзе, якія ўжо шмат гадоў чакаюць такіх дамоў, тым часам абыходзячыся без выгадаў. Пры малой нават ініцыятыве за гэты час на вёсцы стаяў бы прыгожы ўласны домік. Знайшліся б будаўнічыя матэрыялы і ўсё, што трэба. Факты — у кожнай вёсцы.

Першая — „найважнейшая“ прычына. Кіно, тэатр, цырк, філармонія. Праўда, што ў горадзе малады чалавек можа штодзень пайсці, калі хоча ў кіно, нават і ў тэатр. Што датычыць цырка і філармоніі — з гэтым ужо горш. Зважыўшы, што адна філармонія прыпадае на 4 з гакам цяперашніх ваяводстваў, а цыркаў яшчэ менш, і калі гэтая філармонія ці цырк выязджае ў вялікі горад на гастролі, то шанц папасці ў цырк ці ў філармонію маладым людзям, усё роўна з горада ці з вёскі, амаль што аднолькавы. Вёска сённешняя мае свае матацыклы, свае таксі і спалучана з гарадамі аўтобуснымі лініямі. Прытым не ўсё з тых, што ўцяклі з вёсак, думаюць пра тэатры ці філармоніі. Большая частка з іх вольны час праводзіць пад кіёскамі з півам і нідзе лепш сябе не адчувае.

Дык чаму ж моладзь уцякае з вёсак? Індустрыялізацыя краіны вы-

магае больш рабочай сілы, якую дае вёска. Старыя паміраюць, ідуць на пенсію, іх месца займаюць маладыя. Адвечнае права жыцця.

Чаму масавая ўчэчка? Вось гэта, лічу, стала модным. „Яго сын ці дачка ў горадзе, а мой сын ці дачка на яго будзе хлеб рабіць? Недачаканне! І мае хай едуць!” І ніхто не задумваецца, ці робіць гэта з рассудкам, ці слепа. Неяк там будзе.

Той скок у прагрэс, які зрабіла наша дзяржава за 35 гадоў, гэта скок у маштабе эпохі. Хто вядзе сябе акуратна, мае магчымасць добра жыць і ў горадзе, і на вёсцы. А пагуляць усюды можна! Думаю толькі, што сёння сталі мы занадта выгодныя і вымагаючыя.

Дзед Кастусь

5.08.1979

* * *

У артыкуле „Чаму моладзь уцякае з вёскі” П. Байко, прыводзячы словы М. Матвюка, якія той сказаў на з’ездзе карэспандэнтаў „Нівы”, стараецца знайсці адказ на пытанне, якое заключаецца ў загаловку. Я нарадзіўся і вырас на вёсцы. Пасля заканчэння пачатковай школы была сярэдняя школа і праца ў вялікім горадзе. Год таму назад я вярнуўся ў родную вёску на гаспадарку бацькоў. І тут застануся, бадай, назаўсёды. Прычына змен у маім жыцці іншая, чым тыя, якія называе аўтар. Таму я хачу дапоўніць артыкул „Нівы”.

У мяне ёсць многа сяброў, якія пакінулі дасканалую гаспадарку і пайшлі на працу ў горадзе. Прычыны іх уцёкаў розныя і калі мы гаворым на гэтую тэму паміж сабой, ніхто не сказаў, што калі б быў у вёсцы добры клуб, святліца ды кіно, то ён бы вёскі не пакінуў.

Многія маладыя людзі проста не ведаюць, чаму апынуліся ў горадзе. Гавораць — пайшоў, бо з маіх ровеснікаў таксама ніхто не застаўся на вёсцы. Адышлі, бо горад бачылі ў ясных колерах. У гарадах не пагражае град, засуха, неўраджай. Зарплата заўсёды павінна быць. Не так, як на полі, што чалавек цяжка працуе — арэ, сее, а тут ні адтуль, ні адсюль — стыхія знішчыць, і няма чаго збіраць. Няма на вёсцы спецыялізацыі, якая б не была залежнай ад прыроды, але стыхія не з’яўляецца прычынай, каб пакідаць усё, што вясковае. Многія маладыя людзі, канчаючы пачатковую школу, калі ставяць пытанне: што далей, атрымліваюць раду бацькоў: пакідаць вёску. Часта бацькі занадта грозна гавораць аб цяжкай працы на полі. А на заканчэнне сцвярджаюць: „Ідзі сыноч, ідзі да-

чурка ў горад, можа ты пажывеш лягчэй, хопіць, што мы мучыліся і не мелі светлай гадзіны". І маладыя ідуць у школу, канчаюць і застаюцца ў горадзе.

Людзеі нашай вёскі характарызуе працавітаць, сумленнасць, таму яны хутка здабываюць поспехі ў працы ў горадзе, становяцца добрымі працаўнікамі. Так ужо павялося думаць на вёсцы, што чалавек, які працуе ў горадзе, мудрэйшы, важнейшы, проста „пан з горада”.

Многія адыходзяць з прычыны чыста асабістай. Проста не любяць вузкага круга знаёмых, шукаюць, як гэта гаворыцца „шырокай вады”. І ў горадзе яе знаходзяць.

Адышлі і адыходзяць. Адыходзяць, бо не бачаць свайго жыцця на вёсцы. Пагарджаюць прафесіяй гаспадара, прафесіяй, якая змяняецца з кожным днём, а змяняецца ва ўсё больш лёгкую, простую, цікавую прафесію. Але сказаць праўду трэба, што гэтая прафесія ўсё яшчэ не такая, якая магла б прыцягваць да сябе. Застаюцца на гаспадарцы толькі тыя, для якіх такая праца была марай, якія любяць зямлю. Застаюцца, каб, не ашчаджаючы сябе, выдзерці ад зямлі яе ўраджай. Але і заставацца толькі дзеля таго, каб праз некалькі гадоў уцячы, няма сэнсу. Каму імпануе горад, хто не ўмее супрацьставіцца плыні горадаманні, няхай уцякае цяпер!

Анталік

12.08.1979

* * *

П. Байко падае тры прычыны адыходу моладзі з вёсак. Па-мойму, некаторыя з тых прычын былі актуальныя дзесятак гадоў назад, таму што вёска сёння прайшла велізарныя змены. Усё гэта відаць на сваёй і на суседніх вёсках. Вёскі ідуць уперад. Няма на вёсцы тых цяжкіх работ, як даўней. Жніво лічылася найцяжэйшай працай селяніна, а цягнулася яно вельмі доўга. Цяпер на палях шумяць матары машын. Гэта ж механізацыя прыйшла ў вёску. У гаспадара на полі працуюць камбайны, пра сярпы даўно не ўспамінаюць. Перажытак. Араць канём не хочучь, яго збываюць — відаць не рэнтоўны. Купляюць уласныя трактары. А колькі красуецца прыгожых дамоў. Усе яны маюць патрэбныя выгады. Жыццё змянілася і то ў колькі разоў!

Праўду піша Дзед Кастусь аб выгодах жыцця, поўнай кладоўцы, аб працы на вёсцы. Не буду паўтараць яго слоў. Скажу адно:

паразглядайцеся, міленькія, па нашых вёсках. Легкавыя машыны і па панадворках гаспадара, — гэта нармальная з’ява сённяшняга дня. А гэта аб чымсьці гаворыць. Хтось запытае, а чаму ж моладзь уцякае з вёсак? Трапна дае нам на гэта адказ Антолук. Хто пагарджае прафесіяй гаспадара, таму на вёсцы не месца. Хто любіць гэтуго працу, таго ад зямлі не адарвеш. Яму не будуць цяжкімі праца і ўмовы жыцця. Такі чалавек адпачывае толькі на ніве палёў!

Моладзь уцякала з вёскі і таму, што быў час, калі пра гаспадараў у нас не надта дбалася. Прыпомнім, як бывала з тымі, хто меў вялікія і багатыя гаспадаркі. А што зробіш на малой гаспадарцы з немалой сямейкай? Як пражыць? Выхад адзін — у горад. Так маладыя і рабілі. Вучоба, новая прафесія, чыстая праца і... гарадскі пан. Прыедзе такі да бацькоў, чыста апрануты, закідае гарадской гаворкай, — гэта не чалавек з вёскі. А на малой гаспадарцы, што наваюеш? Кропелька жыта, кропелька аўса, ці іншых раслін, абы хапіла на жыццё. Гаварылася па вёсках: працую як конь да старасці, а на старасць нікому непатрэбны. Не то што рабочы, папрацуе да выслугі гадоў і мае пенсію. Таксама і з-за гэтага многія бацькі высылалі дзяцей у горад. Ідзі, сыноч, ці дачушка, пражывеш лягчэй і на старасць забяспечышся. Працуючы будуць лячыць цябе дарэмна. То не тое, што на гаспадарцы. Было так? Налэўна. Цяпер усё адмянілася. Дзяржава вельмі паважае гаспадара, лічыцца з яго працай. Забяспечвае яму старасць, дае яму бясплатную лекарскую апеку.

Дзяржава павялічвае гаспадаркі. На вялікіх гаспадарках маладыя маюць месца, каб развіваць механізацыю і тэхніку працы. Здабываюць веды на курсах, працу сваю ствараюць цікавейшай і лягчэйшай.

Цяпер прафесія гаспадар робіцца папулярнай, з ёй трэба лічыцца і паважаць. Жыццё на вёсцы раўняецца з жыццём у горадзе. Можа гэтая з’ява затрымае маладых на вёсцы, рукі якіх тут вельмі патрэбны.

Грыша Мароз

16.09.1979

* * *

Я не па сваёй волі жыў у горадзе. Так хацеў лёс, якому я паддаўся. Але па сённяшні дзень сумую па вёсцы. Хтосьці можа сказаць: сумуеш, бо не ведаеш вясковага жыцця. А вось, іменна, што ведаю, бо гаспадарыў у далёка горшых умовах, чым цяпер. Я яшчэ ведаю, як араць драўляным плугам і як смакуе зялёны ад паракна хлеб. У горадзе я апынуўся, калі прызвалі мяне ў войска. А дадому не вярнуўся не таму, што пакахаў горад, а таму, што не было куды вяртацца. Дома ніхто мяне не чакаў, там была мачыха са сваімі сынамі.

У войску мяне пераканалі, каб застаўся на прафесіянальную службу, і я згадзіўся, але толькі на адзін год. І вось, калі давялося развітацца з калегамі, якія адслужылі сваю службу і вярталіся ў родныя вёскі, я з Васем Сахарчуком зайшоў у рэстаран. Там мы сядзелі над кілішкам гарэлкі і вялі гутарку над маім рашэннем і яго вяртаннем дамоў. Мне страшэнна не хацелася заставацца аднаму на далёкай Жэшаўшчыне, і я падгаварваў Васю, каб таксама застаўся ў войску. А Вася ў сваю чаргу пачаў пераконваць мяне, якое прыгожае жыццё на вёсцы. Ніколі не забуду яго слоў: „Гарадское жыццё, брат, не для мяне. Я люблю выйсці рана ў поле і радавацца ўсходу сонца, гоману птушак. Я там жыў, як у раі“.

Пасля тых слоў цяжар залёг у маім сэрцы, але што было рабіць, калі я ўжо падпісаў дэкларацыю.

Я таксама люблю, калі зелянеюць палі, калі бляе авечка, а агнятка смешна падскаквае каля яе. Я люблю хруканне парасятак, люблю, калі равуць каровы, якія вяртаюцца з поля, і нават вяскowy брук люблю. І праца пры ўсім гэтым мне не надакучыла. Можа ў горадзе і лягчэйшае жыццё, але напэўна менш цікавае. Так, так, не смейцеся. Усё залежыць ад таго, як на яго глядзіш. Я не хачу вымагаць, каб раптам усе сталі рамантыкамі і на вясковае жыццё глядзелі вачыма Васіля Сахарчука, бо гэта немагчыма. Але трэба, каб глядзелі рэальна. А цяперашняя рэальнасць такая, што жыццё змянілася ў горадзе і на вёсцы і падпарадкавалася з’яве, імя якой — цывілізацыя. А цывілізацыя гэта не толькі адукацыя, тэатр, кіно і іншыя дасягненні культуры. Гэта таксама: копаць з тысячаў-тысячаў машын, дым з фабрычных каміноў, пыл з металургічных, з цэментавых заводаў, якіх усё больш.

Селянін есць бульбу, якую хоча, а гараджане — якую купяць. А ўсе ведаюць, што ў горад ніхто не дае пладоў зямлі на натураль-ных угнаеннях, а на штучных. Гэта значыць, што я з’ядаю намнога больш розных штучных угнаенняў, чым гаспадар, і таму многа больш у горадзе хварэюць на розныя „цывілізаваныя“ хваробы.

Вясковы чалавек жыве памалей і даўжэй, бо і раней устает, і цэ-лы дзень працуе, а не на змены, як на многіх прадпрыемствах го-рада. Ён бачыць, як жыта ўсходзіць, як яно цвіце і як дастывае. Чуе спеў пушак, сімфоніі, напісаныя самой прыродай, а не недаска-налым чалавекам, хоць бы найбольшым геніем. Прытым музыка прыроды яшчэ нікому не надакучыла, а з музыкай, створанай ча-лавекам, па-рознаму бывае. Ды справа не толькі ў музыцы. Селя-ніну дрэнна жывецца толькі тады, калі ён лянівы, або калі прый-дуць упадкі жывёлы, ці як мае дрэнную зямлю. Стыхіі не бярэм пад увагу, бо гэта няшчасце для ўсіх.

Разумны і зарадны селянін куды лепш і здаравей жыве, чым ра-бочы. Калі хто мне не верыць і зазлуде на выказанае, няхай пага-ворыць з маім сябрам Васілём Сахарчуком. Ён добры гаспадар, добры размоўца і жыве ў вёсцы Сухавольцы, гміны Кляшчэлі. І на месцы цяперашняй моладзі, я пхаўся б у горад толькі па адукацыю, а пасля вяртаўся б на вёску і гаспадарыў бы сярод сваіх людзей.

Васіль Петручук

23.09.1979

* * *

Я ўважліва сачу за дыскусіяй на гэту тэму. Вырашыў напісаць некалькі слоў, не апаніруючы ранейшым аўтарам.

Выхад моладзі з сяла з’яўляецца адначасова і стратай самабыт-насці беларускай меншасці. Канчаецца на гэтым іх нацыяналь-насць. Я асабіста назіраю, як старанна „выбіваюць“ усю белару-скасць са сваіх дзяцей тыя, што ў горадзе. Баяцца, каб дзіця не загаварыла ніводнага роднага слова бацькі, дзедка, прадзеда... І тут, дарэчы, варта ўспомніць верш паэта Алеся Барскага:

*Квітнеем, усміхаемся, жывем,
А сапраўды — дык гінем
Так ціха і павольна,
Што не чуем і не бачым.*

(„Ніва“ № 49 — 3.XII.1978 г.)

Молодзь уцякае з сяла не таму, што ёй гэтага хочацца. Нішто нідзе не робіцца без прычыны. Стварыліся да гэтага сацыяльна-эканамічныя ўмовы. Каб у горадзе не было працы — сядзелі б усе дома, ды трымаліся бацькавай гаспадаркі.

Прамысловасць трэба раўнамерна размясціць па вёсках. Тады частка сям'і будзе на фабрыцы, другая — на гаспадарцы. Тады моладзі не будзе куды ўцякаць з вёскі.

інж. Б. Ф. Рудкоўскін

30.09.1979

* * *

У „Ніве” ідзе дыскусія на тэму: чаму моладзь уцякае з вёскі. Адны гавораць, што ў горадзе лягчэй працаваць, другія гавораць, што там больш разрываў для маладых, трэція гавораць, што была прагрэсія на падаткі і што не былі на вёсцы застрахованыя.

Па-мойму: ні адно, ні другое, ні трэцяе. Маладыя не мелі паняцця аб падатках, аб страхаванні ім галава не сохла і не ведалі гарадскога жыцця. Кожны толькі хацеў, каб яго дзіця закончыла хоць сярэднюю школу. Некаторыя маладыя з плачам адыходзілі, калі іх бацькі адпраўлялі.

У мяне быў адзін сын, планаваў быць на гаспадарцы, прытым аднак хацеў закончыць сярэднюю школу. Падаўся завочна ў лясную школу. Правучыўся год, і тады яму казалі, што школа для тых, хто працуе ў лесе. Быў вымушаны хлопец пайсці на працу. За той час прывычаіўся да тамашняй моладзі, да той ваколіцы і там стаў працаваць далей. Так і іншыя. Пайшла ў горад за навукай, а не за кіно ці тэатрам. Бачыце ж, яны кожную нядзелю прыязджаюць у вёску.

Фёдар Хлябіч

30.09.1979

* * *

Многа ў „Ніве” за мінулы год пісалася аб праблеме выхаду моладзі з вёскі ў горад, аб прычынах і выніках. Між іншым, і аб тым, што многія з гэтых выхадцаў саромеюцца сваёй мовы і сваёй нацыянальнай прыналежнасці. Дзядзька Квас назваў такіх яцвягамі, мусіць таму, што яцвягі не змаглі ўтрымаць сваёй нацыянальнай адрозненасці, сваёй мовы і след па іх не астаўся. Гэта праўда, але яцвяжскай трагедыі спрыялі вонкавыя і ўнутраныя абставіны і ўключачаць іх у лік нацыянальных вырадкаў было б крыўдна. Як апісва-

юць гісторыкі, яцвяжскія воіны былі вельмі адважнымі і храбрымі.

Згаджаюся з Дзядзькам Квасам, што ў насельніцтва беластоцкай зямлі можа быць і частка яцвяжскай крыві. Можа гэта і спрыяла (але спрацаца не буду) таму, што ў беларускамоўных вёсках, што мяжуюць з этнаграфічна польскімі, на працягу многіх год насельніцтва захавала сваю беларускую мову, тады як на ўсход ад іх, а асабліва паўночны ўсход, у многіх мясцовасцях беларускамоўнасць пахіснулася.

Праблема выхаду з вёскі ў горад гэта праблема не толькі беларускага насельніцтва, але ўсяго польскага краю, а таксама многіх другіх краін. Выклікалі гэта прычыны эканамічныя: патрэба рук да працы ў развіваючайся прамысловасці, транспарце, гандлі і г.п.

Для беларусаў у гэтым усім балючым з'яўляецца тое, што многія, апынуўшыся ў горадзе, саромеюцца там сваёй мовы, свайго паходжання. Чаму так дзеецца? Аб гэтым хачу крыху і пагаварыць. Па-мойму, першай і асноўнай прычынай з'яўляецца адсутнасць нацыянальнай свядомасці. Не ведаю раёнаў Бельска і Гайнаўкі, возьмем усходнія сельскія раёны Беластока і Саколкі. Насельніцтва ў вёсках гаворыць па-беларуску, а іх паняцце прыналежнасці да беларускай нацыі ніякае. Трэба прызнаць, што беларускае нацыянальнае самавызначэнне стала актуальным толькі ў апошнім стагоддзі і то ў неспрыяльных абставінах. Нічога тады дзіўнага, што хлопец ці дзяўчына з такіх вёсак, апынуўшыся ў горадзе ў іншамоўным асяроддзі, саромеецца свайго.

Ёсць таксама частка людзей, не толькі беларусаў, пазбаўленых пачуцця чалавечай годнасці. Яны маглі б жыць у кожным пункце зямлі і звацца кім хочаш, абы толькі добра жылося. „Газета Ольштынская” з 4 студзеня г.г. пісала аб адным „кіраўніку”. Пабудаваў прыгожую вілу, задбаў аб прыгожай мэблі, тры разы ў адной пяцігодцы на дзяржаўныя талоны купляў самаходы, але калі мелі быць госці, каб не паказаць свайго паходжання, маці-сялянку выслаў далёка з хаты.

Для нас, бадай, найбольш балючым ёсць тое, што многія, выйшаўшы з беларускіх школ, маючы ўжо добрае асведамленне ў нацыянальных справах, стаўшы інжынерамі, дактарамі, прафесарамі і г.п., забыліся, хто яны.

Ёсць яшчэ адна катэгорыя ў беларускай інтэлігенцыі — балбатуноў. Наведвае час ад часу мяне адзін з такіх. Як толькі спаткаем-

ся, пачынае „а мы беларусы, мы!“ — і на гэтым уся беларускасць канчаецца. Календара свайго не купіць, газеты сваёй не выпіша. Што ж тады з такога беларуса-інтэлігента? Які яго ўклад у захаванне сваёй нацыі? А хто ж будзе пра гэта дбаць, калі не мы самі?

Народная пагаворка кажа: „пад ляжачы камень і вада не цячэ“. Мы не можам быць тым ляжачым каменем. Тое, што вада часу змывае смецце, няма чаго па ім бедаваць, а хто можа і дзе можа прыкладаецца да працы. А працы ёсць многа і на ніве беларускай асветы, культуры і навукі, словам, у кожнай галіне жыцця. Тады і не сорамна будзе прызнацца беларусам.

В. Станулевіч

10.02.1980

ЯКІЯ МЫ ЛЮДЗІ

Новая дыскусія?

На старонках „Нівы“ стала модным, і добра, кранаць розныя жыццёвыя праблемы.

Сёння і я хачу паставіць адну банальную тэму. Яна такая шырокая і ўсім нам вядомая, што аж баюся яе чапаць. Менавіта: „Якім павінен быць чалавек?“ Разумею, што гэта тэма можа цікавіць перш за ўсё сацыёлагаў, псіхологаў і... карэспандэнтаў. Тут можа быць шмат тэорый і кожная на свой спосаб будзе пераканаўчай. Я хачу, каб мы акрэслілі, якім павінен быць кожны з нас, без філасофскіх вывадаў, а проста, „па-мужыцку“. І вось маё першае пытанне: ці чалавек без твару ведае, што ён без твару, калі яму ніхто аб гэтым не скажа?

За першым пытаннем просіцца наступнае і нават наступныя, бо іх можа быць неабмежаваная колькасць. Але наступнае пытанне такое: як мы павінны адносіцца да людзей без людскога гонару?

Баюся, што паважаныя чытачы назавуць мой вывад догмай, але калі чалавек мае гучэць горда, то няхай яно так і будзе, а не, каб хтосьці захапляўся: „Я чалавек!“, а рабіў якраз тое, што чалавек рабіць не павінен, бо яму забараняе гэта статут чалавека і чалавечая мараль.

Вось ідзеце тратуарам і сустракаеце рослага, пяцідзесяцігадовага чалавека. Ён выклікае ў вас сімпатыю, бо здаецца культурным і ветлівым. А на самай справе ён злодзей, і вы аб гэтым ведаеце. Ён кожныя два гады змяняе мэблю, бо бярэ хабар за афармленне заг-

ранічных паездак, а жонка крадзе ў магазіне масла, як нейкая галадаючая. І ён аб гэтым ведае. Ці такому чалавеку не даць зразумець, што ён без твару?

Чалавек жыве ўсяго адзін раз і павінен імкнуцца да таго, каб пакінуць аб сабе добрыя ўспаміны ў добрых людзей. У жыцці бываюць памылкі нават трагічныя, але добрасумленны чалавек не хавае іх за пазуху з сорамам, каб іншыя не даведаліся, а наадварот, прызнаецца да іх, каб перасцерагчы другіх, легкадумных. Прызнаецца да сваіх дрэнных учынкаў не для „бічавання“ сябе, а для таго, каб змусіць іншых задумацца не пасля шкоды, а перад ёю.

У кожным з нас ёсць дабро і зло, якое пераходзіць з пакалення ў пакаленне нягледзячы на тое, ці мы хочам ці не. Аднак чалавек расце такім, якім яго сфарміруюць бацькі і асяроддзе. Гэта залежыць ад таго, што мы будзем у чалавека „падліваць“, каб расло, а што глушыць.

Вось выказванне маці, якая мае сярэдняю адукацыю, маладая, жыве ў горадзе і мае адну дачку: „Я буду вучыць дзіцё, каб у жыцці распіхалася локцямі“. Яе муж падтаквае. Якія прыкметы яны, бацькі, будуць развіваць у свайго дзіцяці, не так ужо цяжка дадумацца.

Яны не глядзяць на тое, што абставіны іх дарослае дачкі могуць не пазволіць на „распіханне локцямі“ і тады ёй і ім будзе прыкра глядзець на няўдачы. Яна стане дрэнным нядобразычлівым чалавекам, а гэта, вядома, не прыцягвае да сябе асяроддзе. А як падрыхтуе да жыцця сваіх сыноў маці, якая не ведае, што рабіць з грошай, а крадзе, што толькі можа? Яна думае, што вучыць сыноў прадпрымальнасці, а гэта яе, барані Божа, навука, урэшце завядзе іх на дарогу злачынства і далей. Паглыбленнем „навукі“ дрэнных бацькоў з’яўляецца алкагалізм. Тады ўжо спалучаецца ў падростка тэорыя, вынесена з дому, з практыкай у піўнушках за грошы бацькоў, а як не дадуць, або дадуць замала, то трэба красці, бо нельга ж паказацца ў сяброў без грошай. Наадварот: трэба „блішчэць“. А „бляск“ каштуе. І тут пачынаецца ўваход на ледзяную дарогу, якая вядзе ў тупік і да трагедыі.

Не буду прадаўжаць сваёй думкі. Калі мы развернем тэму шырока, мо ўдасца нам таго-сяго завярнуць з дрэннай дарогі.

Васіль Петручук

13.01.1980

Розныя людзі

Артыкул „Якія мы людзі“ Васіля Петручука зацікавіў мяне і, памойму, павінен быць пачаткам шырокай дыскусіі на тэму, якім павінен быць чалавек.

Сумленны, добразычлівы, ветлівы, у кожнай бядзе дапаможа свайму бліжняму, не ласіцца на чужое, верны сваёй жонцы, дзецям, паважае ўсіх, не задаецца. Гэта галоўныя рысы чалавека.

Але якія мы ў сапраўднасці? Ёсць пагаворка: „Яблык ад яблыні далёка не адкоціцца“. І гэта праўда. Найбольш здараецца: як бацькі сумленныя, то і дзеці іх пайшлі следам за імі; а як бацькі сволачы, дык і патомства мала адышло. Хоць бывае і наадварот, але гэта рэдкія выпадкі. Немалую ролю ў паводзінах чалавека адыгрывае школа.

Ёсць людзі, што любяць самі сябе хваліць — гэта пусты чалавек. Бо як людзі пахваляць, о, тады ты нешта варты. А ніхто лепш чалавека не ацэніць, як людзі, што нас акружаюць.

Кажуць: з якой лысінай цяля ўрадзілася, з такой і здохне. Мы, як людзі, розныя: розных характараў, абычаяў, схільнасцей, паводзін. Найважнейшае, каб мы былі сумленныя, незаіздросныя і каб адзін другога не тапіў у лыжцы вады. А ў нас пераважна адзін другога цярапець не можа. І як тут можа быць шчырае сяброўства? Падумаць толькі.

Я як пісьманосец штодзённа сустракаюся з людзьмі і амаль кожнага, здаецца, навывлёт ведаю. У мяне, здаецца, усе добрыя, але як нядаўна ў Тафілаўцах пераплаціў за малако, не знайшоўся той добры чалавек, не вярнуў грошай назад. Хоць кажуць, што ў кожнага белыя зубы, папаўся на такога, што за „шчасце“ прыняў чужыя грошы, як „проста з неба падарунак“. Праўда, я не збыднеў. Але і ён не ўзбагацеў. Ёсць і добрыя людзі: і там, каб і цэлую сумку з грашыма пакінуў — не загінуць. Што гэта за людзі? Гэта патомкі ад веку сумленныя. І ў гэтых людзей адчуваеш, як у сябе дома.

Каго трэба асцерагацца: п'яніц-алкаголікаў (ён табе грошай не верне), кар'ерыстаў, службістаў, людзей напышлівых. Калі яны твае начальнікі, то бяда. Ёсць людзі, як кажуць, кроў выссе і раны не зробіць — асцерагайцеся іх!

Мікалай Панфілюк

27.01.1980

Жыццё мяне вучыла...

Васіль Петручук даў добрую думку да дыскусіі. Тэма сапраўды цікавая. Толькі баюся, што выніку нельга па ёй спадзявацца ў 100 працэнтах. Бо ці можа нешта змяніць наша гаворка ў рысах характару п'яніцы, злодзея, халтуршчыка ці гультая? Мне здаецца, што не.

Будучы юнаком, многа працаваў я ў маладзёжных арганізацыях: ЗМВ, ЛПЖ (пазней ЛОК). Разгортваў культурную дзейнасць, аматарскі рух. Мелі мы поспехі. Пазней уступіў у рады ОРМО. Мне тады здавалася, што сваім вопытам і паводзінамі дам добры прыклад сваім калегам, а нават старэйшым жыхарам вёскі. Не ведаў яшчэ тады, што гэтым не заваю сабе давер'я, а нажыву ворагаў. Калі зразумеў, позна ўжо было. Але пакажу факты.

Вуліца Кузавы была даўней (да 1960 г.), можна сказаць, непраезная. З боку Чаромхі-Станцыі пяску было па калена, а пасярэдзіне вёскі можна было месцамі тапіцца ў балоце. Многа гаварылася на вясковых сходах аб пабудове новай дарогі. Многа гаварылася, а нічога не рабілася. Пачалі мы справу варушыць у сваім гуртку ЗМВ (я тады быў старшынёй). Зайшоў я да солтыса Пятра Саўчука і кажу: „Будуем новую вуліцу. Я аформлю ўсё з трактарамі ў Гайнаўцы (сам я тады працаваў у Гарадскай радзе), а вы памажыце знайсці работнікаў”.

І пайшлі мы ад хаты да хаты пытацца, ці нехта выйдзе на грамадскі пачын, а калі так, дык няхай падпіша нам спісак, быццам абавязачельства. І так мы прайшлі ўсю вёску. За два тыдні навазілі жужалю на ўсю дарогу. А калі некалькі гадоў пазней пачалі вяртацца да той справы (быццам мая тут нейкая заслуга), адзін з гаспадароў сказаў: „Ён тады смаркачом быў, мы гэта зрабілі...”

Працуючы ў Сямяноўцы на ПКП, мне давялося яшчэ глытнуць не адну горкую галушку. З першых дзён мяне назначылі „дахадзэнёвым”. Да маіх службовых абавязкаў належала вядзенне рассялеванняў за адсутнасць на працы, за пакрыжы, п'янства і г.д. У час выконвання сваіх службовых абавязкаў, давялося мне сутыкнуцца з рознымі людзьмі, а найчасцей з тымі, хто парушаў законы. У размовах з імі я намагаўся заўсёды тлумачыць, што яны дрэнна робяць, што такой дарогай далёка не зойдуць. Не змог

я аднак пераканаць іх, не накіраваў іх на дарогу дабрачыннасці. У іх вачах я заўсёды быў ворагам „нумар 1”. А ўсе астатнія працаўнікі паўтаралі так: „Дабіўся да ўлады і выжываецца, ордэн хоча атрымаць...”

Праз пекалькі год я яшчэ раз паспрабаваў выкарыстаць свой вопыт у грамадскай дзейнасці ў радах ОРМО. Не трэба, пэўна, нікому тлумачыць, што гэта за арганізацыя і якую ролю павінна выканаць у асяроддзі. Я разумеў добра задачы. Хацеў, каб і іншыя зразумелі. 10 гадоў змагаўся ў сваёй місіі, не шкодуючы ні свайго вольнага часу, ні вопыту і добрых парад. Усё надарэмна. Не зразумелі мяне не толькі людзі з „маргінэсу”, не зразумелі нават калегі — члены ОРМО. І хоць зараз адсутнічаю ў армоўскай дзейнасці, мянушка „закалены армовец” асталася пры мне. А ўсё гэта таму, што па сапраўднай дарозе, дарозе праўды хацеў ісці.

Паказаў я толькі тры факты. А такіх фактаў можна прыводзіць дзесяткі, сотні. І кожнаму з нас гэта трапляецца, кожны ведае, што нешта не так робіцца на працы, у асяроддзі, нават у сваёй уласнай хаце. Бо ці можа так быць, што дэфіцытны тавар можна атрымаць толькі з-пад прылаўка па знаёмству, што афармленне нейкай простае справы патрабуе знаёмства ці „пляшкі”, што ёсць сярод нас многа паразітаў грамадства, якім патаемны гандаль гарэлкай і здзіранне з чалавека па 150-200 зл. за бутэльку з’яўляецца справай нармальнай, што прадаўцы ў крамах абкрадаюць нас на вазе, касіры на грошах, што на кожным прадпрыемстве, у кожным асяроддзі трапляюцца абібокі, якія нічога не робяць, а крычаць, каб ім больш плацілі, і г.д. і т.п.

Э. Вайсковіч пісаў у свой час, што „свет не без добрых людзей”, што ёсць людзі сапраўды добразычлівыя, мілыя, якім крыўда іншага з’яўляецца яго крыўдай. На жаль, мала трапляецца такіх людзей. На іх можна трапіць як на „мільён” у „Тота-лотку”. І цяжка мяне пераканаць у тым, бо не з адной печы я хлеб еў, як гэта сказаў В. Петручук. Быў на возе і пад возам.

Пытаемся зараз: якія мы людзі? Адказаў не шукайма далёка, хопіць глянуць навокал сябе, на ўласны панадворак. А чужым праўды нельга гаварыць, бо ворагаў нажывеш.

Уладзімір Сідарук

17.02.1980

Цяжка сказаць

Добрую тэму закрануў Петручук. Можам пагаварыць аб людзях, таму што розныя людзі нас акружаюць. Ведаем адно, што ўсе мы хочам добра жыць, прыгожа апранацца, добра паесці, ну і мець усе выгады ў жыцці. Толькі гэтае жыццё людзі ўсяляк здабываюць. Адны працуюць сумленна, сваёй працай дасягаюць акрэсленай мэты. Іншыя любяць жыць лёгка, мала працаваць, добра пражыць. Гэта іх дэвіз. Стараюцца круціць жыццём. Не ўсім гэта ўдаецца, праўда. Трапляюцца між намі людзі, што хочуць усё мець для сябе. Другі няхай гіне, будзе з чаго пасмяяцца. А хто дбае толькі аб сабе — добра ад яго не чакай! Тваё добро хутка забываюць. Не дзіўна, што пра добрыя ўчынкi В. Сідарука хутка забыліся. Праўду кажуць: кепскае памятаецца доўга, а добрае — хутка ідзе ў няпамяць. А мо мне так здаецца? Няхай другія аб гэтым скажуць слова. А колькі ёсць між намі бескультурных! Разгляньцеся самі. Мала хто старэйшаму ўступіць месца ў пэкаэсе ці цягніку. А колькі чуюм непрыемных слоў, дзе яны непатрэбныя. І хто тут вінаваты? Цяжка сказаць. Чаму людзі такія зайздросныя? Калі нешта купяць, то найбольш, не думаючы, што і сусед хоча купіць. Адно ведаем: жывем штураз лепш. Грошы маем на расходы, то давай як найбольш. Людзі парабіліся захланымі.

Навыкі людзей цяжка выкараніць. Праўду гавораць: з якой лысінай цяля народзіцца, з такой і памрэ. А можа, бацькі мала добраму вучаць дзяцей? Дзеці ж вучацца ад старэйшых. І нашыя недахопы пераходзяць на іх. А калі старэйшыя робяць зло — не чакайма добра ад дзяцей. Вось такая гутарка між сынам і бацькам:

— Татку, мяне Пецька натрапаў.

— А ты што, — пытае бацька, — даўся яму? Такі вялікі, а даўся. Сорам!

„Ну, Пецька, цяпер пабачым”, — думае сын.

І што з сына вырасце? Можам здагадацца. Так мы гаворым аб другіх. А якія мы самі? Цяжка на гэта адказаць. Сябе ж хваліць не выпадае. І ганіць не варта. Найлепш, хай ацэняць цябе людзі. Яны лепш нас ведаюць. Нашыя добрыя бакі і мінулы ім вядомы.

А што вы на гэта скажаце?

Грыша Мароз

27.04.1980

Мае думкі пра нас

Чаму шматлікая група беларусаў не хоча карыстацца роднай мовай — мне гэта не таямніца. Гэтак выйшла, што нашае грамадства мае надта выдатны сялянскі характар. Калі хто скажа слова „беларус“, амаль у кожнага асацыіруецца яно адразу з селянінам, простым, неадукаваным, або малаадукаваным мужыком. Каму хочацца прызнавацца, што ён выйшаў з такой простаі сям’і? Тым больш, карыстацца мовай простых людзей. Гэта ж было б каменем на шыі на дарозе грамадскага авансу. Гэтак думаюць шматлікія беларусы, а перш за ўсё тыя, якія здабылі сярэдняю або вышэйшую адукацыю, бо простым сялянам усё роўна. І стараюцца яны ўсімі спосабамі вызваліцца ад усіх слядоў „простага“ паходжання. На першы агонь, вядома, ідзе мова. Затым вызваляюцца ад імені як не судовым парадкам, то кампанейскім (Ніны ператвараюцца ў Яніны, Людмілы ў Люцыны, Олі ў Ёлі, Надзі ў Мадзі і г.д.), змяняюць веравызнанне з праваслаўнага на каталіцкае, высцерагаюцца ўзяць у руку беларускі часопіс ці кніжку. Вялікую ролю адыгрываюць таксама дрэнныя адносіны некаторых палякаў да ўсяго і ўсіх, хто і што з усходу. Гэта таксама, а мо нават у многіх выпадках перш за ўсё для мпогіх повад для ачышчэння сябе з беларускасі.

Якія мае адносіны да такіх людзей? Я іх разумею, але ўсё-такі не магу ім выбачыць. Беларусы, якія атрымалі сярэдняю і вышэйшую адукацыю, замест стацца зачаткам і платформай працы беларускай інтэлігенцыі, а што за гэтым ідзе — падымаць на вышэйшы ўзровень, а ў шматлікіх галінах і тварыць беларускую культуру, — адрэзваючыся ад беларускасі, проста губляюць сваю нацыю. Збядняюць яе ў вартасці, якіх яна неабходна патрабуе. Хаця мне надта журботна з гэтай прычыны, яшчэ цалкам у чарнавідства не пападаю, бо прыкмячаю, што не ўсім адукаваным беларусам абыякава доля іх нацыі і культуры. Але іх рашуча замала, каб можна было не турбавацца гэтай праблемай.

Талерую я беларусаў, якія, хаця адракліся сваёй нацыі, але хоць не адносяцца да яе ваража. Мне няраз іх проста шкада. Яны псіхічныя слабякі. Не здолеюць змагацца за свой грамадскі аванс у скуры пагарджанай нацыі. Не пераношу жа тых „слабякоў“, якія сталі ворагамі сваёй нацыі, абсмейваючы яе самую

і яе ляяльных прадстаўнікоў. Для мяне гэта безнацыянальнае смецце, і шчыра спачуваю той нацыі, якая такое смецце да сябе прымае. Смеццем яна не ўзбагаціцца. Чалавек, які быў учора беларусам, а сёння з'яўляецца рашучым палякам, заўтра можа быць закаранелым кітайцам.

Праўду кажучы, я, калі сустракаюся з якімсьці чалавекам, ніколі не дабіваюся яго нацыі. Мне гэта мала важнае. Мяне цікавіць перш за ўсё, які ён чалавек — добры ці дрэнны, разумны ці дурны. Не абазначае гэта, што я забываю пра абавязкі перад сваёй нацыяй. І вельмі мяне нервуе, калі некаторыя змагары за беларускасць пагарджаюць іншымі нацыямі. Гэта дрэнная з'ява. Няма горшых ці лепшых нацыяў. Ёсць толькі лепшыя або горшыя людзі. Мо я памыляюся, але пагарджаць чалавекам толькі за прыналежнасць да якойсьці нацыі — гэта для таго чалавека крыўдна і несправядліва. Праўда аднак, што чым больш добрых людзей мае нацыя, тым лепшай карыстаецца яна рэпутацыяй.

Пётр Байко
22.05.1983

АКТЫЎНАСЦЬ НА КУЛЬТУРНАЙ НІВЕ

3 жыцця БГКТ у Варшаве

19 сакавіка г.г. д-р Міхась Кандрацюк выступіў з дакладам „Паходжанне назваў беларускіх вёсак на Беласточчыне“. Даклад выклікаў такое жывое зацікаўленне сярод слухачоў, што д-р Кандрацюк прадоўжыць гутарку на гэтую тэму на наступнай сустрэчы.

29 сакавіка г.г. адбылося пленарнае пасяджэнне прэзідыума і праўлення гуртка БГКТ у Варшаве. Прысутныя выслухалі кароткую справаздачу аб працы рады клуба, з якой выступіла Оля Парфянюк. Рада клуба ўключылася ў падрыхтоўку і правядзенне навагодняй сустрэчы членаў і сімпатыкаў БГКТ, праводзіць танцавальныя вечарыны ў памяшканні таварыства на Сенатарскай, кіруе працай харавога і інструментальнага мастацкіх калектываў, а таксама дапамагае ў правядзенні рознага роду культурных мерапрыемстваў, планаваных прэзідыумам гуртка БГКТ у Варшаве. Заслугай рады клуба з'яўляецца таксама прапаганда дзейнасці Беларускага таварыства, у выніку якой на працягу

чатырох апошніх месяцаў у рады БГКТ прынята 62 асобы.

Абмеркаваны таксама і прыняты даклад на справаздачна-выбарчую канферэнцыю гуртка БГКТ у Варшаве.

Віктар Швед

20.04.1980

Аб папулярнасці нашай літаратуры

У сувязі з чарговым артыкулам А. Барскага з цыкла „Аб цане папулярнасці“ („Ніва“ № 53 ад 30.12.1984 г.), хачу сказаць на пацеху Барскаму, і не толькі яму, што справа папулярнасці нашых паэтаў і пісьменнікаў не такая ўжо дрэнная. Праўда, не часта, але зусім нечакана можна сустрэць праявы прыхільнасці да аўтараў і да іхніх твораў.

Мінулай восенню давялося мне сустрэцца з маімі колішнімі знаёмымі з Гайнаўкі. Калі мы ўжо нагаварыліся, я пачала размову пра „Ніву“. Заахвочвала іх, каб куплялі і чыталі наш тыднёвік.

— Што ж, мы не ўмеем па-беларуску (абедзве з-пад Бельска).

— Мы гаворым толькі „па-свойму“ і па-польску, а чытаем толькі па-польску.

Тады я ім прачытала некалькі вершаў Шведа са зборніка „Дзяцінства прыстань“, а пасля з паэмы Барскага „Блізкасць далёкага“. Вершы ім спадабаліся. На маё пытанне, ці чулі калі ўжо пра гэтых паэтаў, адказалі, што чулі, а як жа, хтосьці запрашаў іх нават на сустрэчу, але неяк не пайшлі. („Нівы“ не купляюць, бо яны „непісьменныя“ ў беларускай мове.) Мо і варта? — казалі. Невядома, ці пасля гэтай нашай размовы разбудзілася ў іх схільнасць да пісанга беларускага слова. Думаю аднак, што нейкі непакой у іхніх сэрцах астаўся.

Больш аптымістычнай была мая размова з жыхаром Гайнаўкі Пятром Г. Гэты саракагадовы мужчына, свядомы сваёй нацыі, паслаў дачку ў белліцэй. Сам ён, праўда, самавуц у беларускай мове, але творчасць „белавежцаў“ яму не чужая. Бываў на літаратурных вечарах А. Барскага і іншых паэтаў (нават стараўся мяне пераканаць, што Барскі не звычайны паэт, а паэт-прафесар).

У Белавежы чула я ад старэйшага ўжо жыхара пра М. Гайдук. Падабалася яму тое, што піша Гайдук, а вядома, што гістарычныя тэмы не лёгкія. Іншы ж мой размоўца быў зацікаўлены партызанскім

цыклам Рудчыка. Вядома, што ёсць такія чытачы „Нівы“, што пачынаюць чытаць яе ад літстаронкі або ад „На мяжы“ (і я да іх залічаюся). Гэта ж літстаронка ў першую чаргу наблізіла чытачам творы Барскага, Шведа, Шатыловіча, Артымовіч і іншых паэтаў. Творы Барскага і Шведа (а мо і іншыя) жывуць у народзе ўжо сваім самастойным жыццём як песні. Гэта ж таксама доказ папулярнасці аўтараў.

Калі я чытаю рубрыку „На мяжы“ і згаджаюся з аўтарам, або штось мне надта спадабаецца, то хацела б яму падзякаваць, паціснуць руку. Бывае аднак, што хацела б паспрачацца. І тады трэба было б схпіцца за пяро і адказаць. Але... вось гэтае „але“ немагчыма перамагчы. Трэба было б рабіць гэта хутка, не адкладваць, пакуль думкі не рассяяліся, трэба знайсці крыху часу, каб тыя думкі замяніць у пісаных сказы, а з гэтым ужо горай!

Няма ў нашым народзе такой схільнасці, каб думкі свае пераліваць на паперу. Чытачы „Нівы“ — галоўным чынам працоўныя — задаволеныя, калі знойдуць час, каб пачытаць.

Шкада, што беларускае студэнцкае асяроддзе так мала карыстаецца прам у развіцці свайго інтэлекту. Спрэчкі на старонках адзінага тыднёвіка, які маем, выказванні свае аб творах сталых аўтараў, літаратурныя спробы маладых таленавітых беларусістаў — гэта вялікі шанец для амбітнае моладзі. І ніяк я не магу зразумець, чаму яны не карыстаюцца гэтым шанцам.

Алена Анішэўская

3.02.1985

Віктар Швед у Пашкоўшчыне

16 красавіка быў трэцім днём Пасхі. У пачатковай школе ў Пашкоўшчыне нармальны дзень працы. Вучні і настаўнікі ў камплекце. У час перапынку можам пабачыць традыцыйныя велікодныя яйкі. Некаторыя вучні прынеслі ў школу ўсе „выйграныя“, каб пахваляцца сябрам і настаўнікам.

Усе чакаем прыезду дарагога госця — аўтара „Барады“, „Мышы ў збане“ ці папулярнай песні „Беласточчына“. Вядома, кожны з нас хацеў пачуць тое, што любіць, з вуснаў самога аўтара. Настаўнік не заўсёды патрапіць перадаць вучням думку аўтара.

На запрашэнне гміннага аддзела БГКТ у Орлі прыбыў да нас Віктар Швед. Пасля апладысментаў і прывітання займае месца ля

стала з плеченай з саломкі талеркай з маляванымі яйкамі — сімвалам Вялікадня.

Віктар Швед сардэчна звяртаецца да „малых беларусаў”. Прадстаўляе свае „жыццёвыя сцежкі” ад дзяцінства да 60-годдзя. Пасля гаворыць аб літаратурнай дзейнасці. Дзеліць яе на дзве часткі: першую прысвячае настаўнікам, другую — вучням. Гучаць вершы, прысвечаныя бацькаўшчыне, роднай мове. Верш „Хто мы?” прымушае многіх задумацца над адказам на гэтае пытанне. Праблема чалавечнасці, пытанні пра сэнс жыцця і любоўная лірыка заканчваюць першую частку. У другой частцы Швед з вялікім майстэрствам чытае вершы для дзяцей і аб дзецах.

Не кожны настаўнік і не кожны паэт патрапіць так зацікавіць вучняў, як зрабіў гэта Швед. Тое, што ён гаварыў і чытаў, выклікала захапленне. Сведчыла аб гэтым абсалютная цішыня, з адкрытымі роцкамі, дзіцячыя галоўкі, паднятыя ўгару. З вялікай увагай былі прыняты вершы з „Маскоўскага цыкла”. Аб зацікаўленні сустрэчай сведчылі пытанні вучняў. На заканчэнне была падзяка за цудоўныя хвіліны спаткання з родным словам і просьба часцей заглядаць у пашкоўскую школу.

Віктар Швед не адмовіў пажаданням настаўніц і ў настаўніцкай прачытаў некалькі вершаў аб... каханні.

У гэты ж дзень Віктар Швед правёў сустрэчы ў школах у Орлі і Малініках.

Ян Добаш
19.05.1985

Што ў нас

У нас, значыць: у Гданьску. Песенны гданьскі калектыў пад кіраўніцтвам Анатоля Валічэнкі пасля поспехаў у Беластоку на аглядзе „Беларуская песня-85” вярнуўся ў Гданьск і 25 мая выступіў у Гданьскім клубе БГКТ. Аня Іванюк прывітала прысутных, а з’явілася іх у клуб многа. На Доўгім Таргу, у сэрцы старога горада, плылі мелодыі мілья кожнаму сэрцу. Зала заціхла. Жаночы калектыў выканаў дзве беларускія песні: „Вечар за рэчкаю” і „Каліну”. Паверце, кожны з прысутных узнёсся на крылах мелодыі дзесьці далёка за сваю рэчку, туды, куды па-сапраўднаму ніколі ўжо не вернецца, а яго рэчка застанецца толькі трывалым следам у яго памяці.

Потым быў дуэт Ані і Ірыны Гаданчук. Праспявалі яны дзве песні: „Не шукай” і „Явар і каліна”. Потым наша салістка Аня Гаданчук спявала „Алесю” і „Мой родны кут”. Вельмі прыгожа! Сталася так, што якраз песня „Мой родны кут” і гданьскія куранты на суседняй ратушы прагучэлі ў адзін час і ў адзін тон, так як быццам тыя куранты акампаніявалі беларускай песні. І хто скажа, што мастацтва не мае ўласцівасцяў агульначалавечых і звышчасовых?

Напэўна кожны беларус ведае словы Якуба Коласа: „Мой родны кут, як ты мне мілы, забыць цябе не маю сілы...” І вось словы гэтыя, прыбраныя ў мелодыю, слухаеш і думка лунае далёка, ляціць туды — на зялёную падляшскую раўніну, якая абавязкова канчаецца на гарызонце сцяной Белавежскай пушчы.

Салісткі і змешаны калектыў Гданьскага клуба БГКТ спявалі яшчэ: „Бязроку”, „Ты мне вясною прыснілася”, „Мяцеліца” і іншыя. Песні аб каханні і радасці, песні сумныя і вясёлыя. І, здаецца, было іх так мала, хоць і не мала. Адным словам, вялікае дзякуй гданьскім беларускім артыстам за багаты вечар.

Міхась Куптэль

30.06.1985

Купалле на Нарве

Купалле — даўняе земляробчае свята, прысвечанае найбольшаму росквіту жыватворных сіл прыроды. Пачаткі яго святкавання ў глыбіні стагоддзяў, у часах язычніцтва. Звычаі і абрады з часам змяняліся, а ў многіх краінах і зніклі. Але на славянскіх землях яны захаваліся па сённяшні дзень. Купальскае свята з 6 на 7 ліпеня (з 23 на 24 чэрвеня па ст.ст.) трывала ўпісалася ў гісторыю беларускай народнай культуры. У гэтую ноч на ўзлесках, на выганах, ля вады, каля жыта, там дзе жылі беларусы, гарэлі ўрачыстыя вогнішчы, як сімвал сонца на зямлі. Вакол іх збіраліся людзі, спявалі песні, расказвалі легенды, вадзілі карагоды, скакалі праз агонь, варажылі, пускалі на ваду вянкi з палявых кветак, шукалі чарадзейную папараць-кветку (сінонім шчасця). У гэтую чудаўную ноч прырода набывала незвычайных, магiчных асаблівасцей. Адчувалася радасць чалавечага яднання з прыродай, песняй, дружбай.

Так было і ў гэтым годзе на беразе ракі Нарвы непадалёк шашы з Беластока ў Бельск. На ўзлонне роднай прыроды прыехала сю-

ды група беларусаў з гарадскога аддзела БГКТ у Беластоку і жыхароў вёскі Рыбалы. Адбылася цікавая і прыемная сустрэча ля вогнішча, спроба адрадзіць старадаўняе беларускае свята на нашай зямлі. Нягледзячы на арганізацыйныя цяжкасці і капрызы сёлетняга надвор'я, гэтая сустрэча была зоркай надзеі на культурнай ніве нашага асяроддзя.

З начной цемрадзі пранясліся словы песняра:

*А хто там ідзе, а хто там ідзе,
У агромністай такой грамадзе?*

— Беларусы! — упэўнена адказалі прысутныя. Разгарэлася вогнішча і разам з яго полымем высока ўзляцела „Купалінка“. Так пачалася мастацкая частка сустрэчы. У ёй гаварылася пра традыцыі купальскага свята, пра гадавіну з дня нараджэння Янкі Купалы. Распяванія беластоцкія „Каласкі“ пад акампанемент Сцяпана Копы штораз захаплялі сваімі мілагучнымі песнямі. Памагалі ім таксама сімпатычныя „Хлопцы-рыбалоўцы“. А песню „Люблю наш край“ спявалі ўсе прысутныя. Па роднай зямлі нясліся таксама і вечна жывыя вершы Янкі Купалы: „Ах ты, лета, гарачае, бурнае!“, „Магутнае слова, ты роднае слова!“, „Пакіньма на пуста на лёс свой наракаць“ ... Мілы тон свойскай мовы нападўняў сэрцы найлепшымі пачуццямі. Вядома, што не абышлося без чарадзейных і забаўных легенд і баек, якія расказваліся пры каўбасцы, спечанай над вогнішчам.

Наступіла поўнач і пара пускаць на ваду вянкi з запаленымі свечкамі. Як жа цудоўна яны выглядалі, калі плылі па Нарве пад гукі цудоўнай мелодыі гармоніка. Рэчка і неба над галавой свяціліся асаблівым прывідным святлом. Навакольная прырода змянілася ў дзівосны казачны свет. Хвалі нясуць на небасхіл яркае свята вянкаў, быццам людское жыццё. У цёмным лесе мігаціць агенчык папараці-кветкі; як тое людское шчасце. Незабыўнае ўражанне і немагчыма яго выразіць словамі. Гэта трэба проста самому перажыць.

Аднак у купальскую ноч не спяць таксама злыя духі, ведзьмы. Каб ачысціцца ад іх уплыву, трэба пераскочыць вогнішча двойчы, наўскрыж. Агонь ачышчае чалавека, таму многія з удзельнікаў, а перш за ўсё моладзь, прайшла рытуальнае ачышчэнне над полымем вогнішча. Замест карагодаў прысутныя выкручвалі на траве-мураве рамантычныя вальсы і рытмічныя полькі-трасухі. Усё праходзіла ў сімпатычнай і дружнай атмасферы. Усе адчу-

валі сябе маладымі — вядома, святая гэтая ноч.

Купальскую сустрэчу арганізаваў гарадскі аддзел БГКТ у Беластоку і гурток у Рыбалах. Хаця і былі пры гэтым арганізацыйныя недахопы, аднак важна, што гэтая сустрэча адбылася. Яе ўдзельнікі пераканаліся ў неабходнасці прадаўжэння купальскай традыцыі на нашай зямлі. Налезыцца падзяка людзям, якія непасрэдна ўнеслі свой уклад у яе адраджэнне: Валянціне Ласкевіч (старшыня Беластоцкага аддзела), Мікалаю Гайдуку (намеснік старшыні аддзела), Сцяпану Копе (музыкант сустрэчы), Віталісу Макацу (вядучы сустрэчу), усім членам „Каласкоў” і калектыву з Рыбалаў, дэкламатарам паэзіі Купалы: Ірыне Макац, Міры Матчук, Андрэю Жамойдзе, хлопцам, якія падрыхтавалі вогнішча, дзяўчатам, якія сплялі прыгожыя вянкi, і ўсім іншым, хто дапамог у стварэнні дружнай, культурнай атмасферы. Добрыя весткі аб гэтай сустрэчы пайшлі па Беласточчыне. Гавораць, што і турысты, якія адпачывалі ў той час над Нарвай, любаваліся купальскімі святкаваннямі. У добры час, каб у наступных гадах Купалле было радасным і цёплым святам у нашым асяроддзі.

Ян Мордань

4.08.1985

Беларуская песня ў Грабянях

У нядзелю, 14 ліпеня г.г. у вёсцы Грабяні Дуброўскай гміны адбыўся фест беларускай песні. Быў ён спалучаны з адкрыццём клуба селяніна, які ў значнай меры будавалі жыхары вёскі грамадскім пачынам. Ініцыятарам гэтага пачыну былі партыйная арганізацыя і гурткі ЗМВ і БГКТ. Варта адзначыць, што ў плане развіцця культуры горада і гміны Дубровы-Беластоцкай, Грабяні прадбачаны як цэнтр беларускай культуры ў гэтай гміне.

Радасна было ў гэты сонечны дзень у вёсцы. Ля новага клуба сабраліся жыхары не толькі Грабянёў, але і суседніх вёсак. З захапленнем слухалі яны беларускія песні ў выкананні грабянёўскага і хільмонаўскага калектываў. Гэта была тут першая такая сустрэча з беларускай песняй, хоць песенныя традыцыі тут даўнія: беларуская песня ад вякоў спадарожнічала тутэйшым людзям у час працы і адпачынку. Добра, што прагучала яна публічна, прыгадала людзям, што жыве, бо маладое пакаленне, запалоненае гукам біт-біту, часам забывае, што беларуская душа неразлучна была звя-

зана са сваёй старой і прыгожай песняй. Яшчэ ў нас людзі памятаюць, як яна лунала на вячэрняй расе ад Сынкоўцаў праз Сідэрку і Грабяні і далей да Ячна, Вострава і Хільмонаў. Спявалі ўсе, маладыя і старыя, спявалі ўсюды: ля хат, на ўзгорках, дарогах, вечарынках, вяселлях. Гэтая песня не сварылася ні з кім і заўсёды жыла ў вялікай дружбе з польскай песняй.

Так яно было і 14 ліпеня на фэсце ў Грабянях. Усе мы хацелі, каб маладое пакаленне беларусаў Дуброўшчыны не толькі насіла з сабой транзістары і магнітафоны, але каб мела ў сваёй душы і сваю песню.

Гэты факт паказаў нам, дзеячам БГКТ, што тут маем многа рэзерваў і што іх трэба скарыстаць у далейшай працы.

Фэст ушанавалі прысутнасцю: намеснік старшыні ГП БГКТ Кастусь Майсеня (які таксама выступіў з дакладам), намеснік начальніка горада і гміны Ян Жданук, намеснік старшыні ГС у Дуброве Ян Санік, старшыня Дуброўскага аддзела БГКТ Аркадзь Суліма. Беларуска кіжкі і пласцінкі прадаваў Аляксандр Рафаловіч.

Пасля ўрачыстай і мастацкай частак адбылося народнае гуляне, якое працягвалася да раніцы. Іграў мясцовы музыкальны калектыў, які дзейнічае менавіта пры новаадкрытым клубе селяніна.

Мікалай Самойлік

11.08.1985

АДКРЫВАННЕ СВАІХ ГЕРОЯЎ

М. Арл — нашаніўскі пясняр Беласточчыны

На працягу мінулых гадоў некаторыя прадстаўнікі аб'яднання „Белавежа” нямала зрабілі для пашырэння погляду, быццам бы сучасная беларускамоўная літаратура Беласточчыны вырасла па сутнасці на пустым палетку, а мясцовы фальклор, вучнёўскія вершыкі і сялянская графаманія былі бадай усім, што папярэдзвалі творчыя здабыткі белавежцаў. Такая пастаноўка пытання абмяжоўвае дыяпазон нашай літаратурнай традыцыі і не садзейнічае яе вывучэнню. І таму не мэтанакіраваныя пошукі, а толькі выпадкова знойдзеная ў віленскай „Крыніцы” (№ 12 ад 1925 г.) кароткая інфармацыя пра М. Арла дазволіла „адкрыць”, што ўжо паўстагоддзя да ўзнікнення аб'яднання „Белавежа” паэтычны палетак Беласточчыны рунеў пры-

гожай і абяцаючай зеленню. Яго вядучым прадстаўніком быў спамянуты М. Арол — сучаснік Купалы, Коласа, Багдановіча, актыўны ўдзельнік адраджэнскага руху нашаніўскай пары.

М. Арол (сапраўднае імя і прозвішча — Сцяпан Пятэльскі) нарадзіўся каля 1890 г. у Гарадку Беластоцкага павета ў мнагадзетнай сялянскай сям’і. Тут атрымаў ён пачатковую адукацыю, пасля чаго вучыўся ў царкоўна-настаўніцкай школе ў Ялоўцы, якую закончыў у 1909 г. На працягу наступных гадоў малады настаўнік жыў і працаваў у Ялоўцы і Гарадку, а таксама ў Струзе і Парэччы на Гродзеншчыне.

У пачатку першай сусветнай вайны сям’я Арла эвакуіравалася ў Расію, а ён сам быў прызваны ў армію. У 1916 г. за баявыя заслугі быў узнагароджаны вышэйшым тагачасным ваенным ордэнам — Георгіеўскім крыжам. Апошнюю вестку да сям’і выслаў 25 верасня 1917 г. з Украіны, дзе стацыянавала яго 16 артылерыйская брыгада. Там жа памёр ад эпідэміі тыфу ў бальніцы ў 1917 або ў 1918 г., пражыўшы 28 год.

Рэвалюцыйныя падзеі 1905 г., узнікненне першых беларускіх газет, а таксама аднаўленне беларускага кнігадрукавання былі магутнымі фактарамі, якія садзейнічалі развіццю творчых сіл маладога паэта. Пачынаючы з 1909 г. з розных куткоў Беластоцчыны і Гродзеншчыны, дзе пражываў Арол, плылі ў рэдакцыю „Нашай нівы” яго творы, большая частка якіх друкавалася ў 1911-1913 гг. Змяшчаліся яны таксама ў нашаніўскіх „Беларускіх календарах”, зборніку „Нашай нівы”, мінскай „Лучынцы” і іншых тагачасных выданнях. Агулам да першай сусветнай вайны з’явілася ў друку да паўсотні асобных твораў нашага земляка.

Асноўным жанрам творчасці Арла была паэзія, у якой найбольш выразна выявілася яго таленавітасць, на што ўжо ў 1913 г. звярнуў увагу такі аўтарытэтны крытык як Максім Багдановіч. Вершы Арла адлюстроўваюць шырокі дыяпазон пытанняў тагачаснай эпохі, якія ў большай ці меншай меры хвалявалі ўсю плеяду нашаніўскіх паэтаў. Сярод іх праблемы сацыяльнай рэчаіснасці і вобраз паняволенага роднага краю займаюць несумненна цэнтральнае месца.

Вершам гэтага цыкла характэрны не толькі высокі трамадскі пафас, публіцыстычная накіраванасць, але і непакісная вера ў лепшую будучыню, у перамогу праўды над сіламі зла і цемры („У дарозе”,

„Досвітак”, „Сычам і совам” і іншыя). Моцным акордам веры ў творчую здольнасць чалавека загучаў у прыватнасці верш „Сяўцом” — своеасаблівы заклік „усіх здольных, ліцамі ўдалых” да стваральнай працы на сваёй радзімай „дзікай травой пакрытай” ніве.

Як слушна заўважыў мінскі літаратуразнаўца М. Мушынскі, „ужо ў ранніх творах Арла ярка праявілася схільнасць да філасафічнасці, да шырокай абагульненасці малюнка і ўзбуджэння мастацкага вобраза. Рэальны план у яго вершах нярэдка пераплятаецца з абагульнена сімвалічным”. Вершы такога тыпу, як „Смерць і жыццё”, „Надзея”, „Агляд жыцця”, „Ахвяра”, „Арфа” і іншыя складаюць даволі выразна акрэслены цыкл, які займае значнае месца ў творчасці паэта.

Ёсць у Арла рад вершаў, у якіх карыстаецца ён фальклорнай паэтыкай, творча пераасэнсоўваючы народна-песенныя традыцыі сваёй Беласточчыны. Аб гэтым сведчаць у прыватнасці такія творы, як казка „Доля і жабрак”, лірычныя „Ноч” і „Песня” („Каб была я птушкай”), ці „Смерць мужыка”. Цікава заўважыць, што яго другая „Песня” („Сядзіць голуб на бярозе”) амаль жывым вынята з мясцовага фальклорнага рэпертуару і з некаторымі зменамі спяваецца яшчэ сёння на Беласточчыне.

Важнае месца ў пісьменніцкай спадчыне Арла займаюць праявіныя творы — апавяданні і пераклады з рускай мастацкай літаратуры. Аднак найбольшай увагі заслугоўвае яго публіцыстыка. Надрукаваныя ў „Нашай ніве” і „Беларускіх календарых” (1911-1914 гг.) яго артыкулы „Аб беларускай песні”, „З нашага жыцця”, „Спявайце свае песні”, „Аб беларускай моладзі” сведчаць аб вялікіх здольнасцях Арла як наглядальніка і каментатара разнастайных аспектаў грамадскага і культурнага жыцця народу на пачатку нашага стагоддзя, як прапагандыста прагрэсу роднага асяроддзя. У гэтым плане надзвычай цікавай з’яўляецца яго карэспандэнцыя з Гарадка („Наша ніва” ад 25.08.1911 г.) — нячаста сустракаемы па сіле экспрэсіі заклік да мясцовай беларускай інтэлігенцыі парваць з алкагалізмам і карцёжніцтвам, з культурнай апатыяй і нацыянальным нігілізмам, так характэрнымі для беспрасветнай эпохі царскага самадзяржаўя.

Творчасць М. Арла, якая атрымала станоўчую ацэнку літаратуразнаўцаў М. Багдановіча, М. Гарэцкага, І. Дварчаніна, М. Мушынскага, да гэтай пары даследавана выключна недастаткова.

Значная частка яго вершаў яшчэ невядома шырэішаму кругу чытачоў. Пры гэтым варта ўспомніць, што напярэдадні першай сушветнай вайны Арол падрыхтаваў і паслаў у Віленскае выдавецкае таварыства зборнік сваіх вершаў „Лірнік“, які ў сувязі з ваеннымі падзеямі не дачакаўся выдання. На жаль, не дачакаўся ён гэтага і на працягу мінулага 60-годдзя, хаця паводле атрыманых звестак, рукапіс „Лірніка“ захаваўся ў Вільні.

Постаць М. Арла — выдатнага сына Беластоцкай зямлі, які разам са славытымі нашаніўцамі ўдзельнічаў у стварэнні новай беларускай літаратуры, — важная з’ява ў нашай культурнай і літаратурнай традыцыі. Памяць аб ім жыве і ў яго родным Гарадку, дзе яшчэ летам 1977 г. удалося пачуць ад мясцовых старажылаў вершы, аўтарства якіх прыпісвалася Арлу. Здаецца, што час ужо беластоцкім літаратарам заняцця дакладнейшым вывучэннем жыццёвага і творчага шляху заўчасна памерлага і забытага паэта, а таксама выданнем усёй яго літаратурнай спадчыны. Было б гэта доказам пашаны нашчадкаў, помнікам на невядомую магілу нашага земляка.

Юры Туронак

5.02.1978

Забытая ліра Веры Мурашкі

Асоба Веры Мурашкі доўгі час заставалася па-за ўвагай даследчыкаў-літаратуразнаўцаў. На гэта склалася некалькі прычын, з якіх, бадай, найважнейшай была невялікая колькасць яе вершаў, якія час ад часу з’яўляліся ў заходнебеларускім друку міжваеннай пары. Невядомым быў таксама і іх аўтар, які скрываўся пад літаратурнымі псеўданімамі Вера Мурашка, В. Мурашка і Беларуская Мурашка.

Расшыфроўка аўтарскага псеўданіма прыйшла нечакана, калі ў час архіўных доследаў над беластоцкім „Працэсам 45” (1923 г.) выявілася, што пад гэтай літаратурнай мянушкай выступала Вера Маслоўская — адзін з вядучых дзеячаў супрацьбуржуазнага руху на Беласточчыне ў 1921-1922 гг., галоўны абвінавачаны ва ўпамянутым працэсе, імя якой адбілася шырока ў тагачаснай беларускай і польскай прэсе. Не менш нечаканай і хвалючай была сустрэча з пражываючай у Супраслі, сёння ўжо звыш 80-гадовай, але бадзёрай і поўнай аптымізму гэтай жанчынай. У выніку атрымаўся не толькі цікавы біяграфічны матэрыял, але і... тоўсты сшы-

так вершаў, якія паўвеку клапатліва перахоўваліся іх аўтарам.

Вера Мурашка (дзявочае прозвішча — Матэйчык) нарадзілася 24 сакавіка 1896 г. у Супраслі ў малазямельнай сялянскай сям’і. Тут атрымала пачатковую асвету, пасля чаго працавала на тэкстыльнай фабрыцы Цытрона. Вызначылася як арганізатар забастоўкі рабочых, за што была звольнена з працы. Цяжкае матэрыяльнае становішча не дазваляла на далейшую нармальную вучобу. Былі аднак здольнасці і цяга да павукі. Вера вучылася дома і ў 1914 г. паспяхова здае экстэрнам выпускныя экзамены ў вядомай Свіслацкай настаўніцкай семінарыі.

У 1917 г. Вера зноў у Свіслачы, гэтым разам на чатырохмесячных педагагічных курсах, якія працавалі пры новаарганізаванай беларускай настаўніцкай семінарыі. Закончыўшы іх, накіроўваецца ў вёску Грабавец Арлянскай гміны, дзе арганізуе беларускую народную школу, якой кіруе на працягу двух гадоў. У 1919 г. маладая настаўніца павышае свае кваліфікацыі на педагагічных курсах у Вільні, дзе ўключаецца ў рэвалюцыйны рух. У пачатку 1921 г. вяртаецца на Беласточчыну і разам з Германам Шыманюком (пс. „Скамарох“) з Грабаўца разгортвае шырока разгалінаваную падпольную дзейнасць, за што была арыштавана буржуазнымі ўладамі і ў маі 1923 г. прыгаворана да шасцігадовага турэмнага зняволення.

Дзякуючы старанням прадстаўніка Савецкага Чырвонага Крыжа ў Польшчы Стэфаніі Сэмпалоўскай, Вера звальняецца з турмы датэрмінова (1927 г.), пасля чаго як былы палітвязень доўгі час застаецца беспрацоўнай. Да любімай настаўніцкай прафесіі вяртаецца ў 1939 г. ужо ва ўмовах савецкай улады. Працавала ў Калантаях Ваўкавыскага павета, Агароднічках каля Беластока (1940-1946), Жаганю (1946-1951) і Супраслі. Ад 1958 г. — на пенсіі.

Паэтычная творчасць Веры Мурашкі вырасла на глебе нацыянальна-вызваленчай барацьбы працоўных заходнебеларускіх зямель у пачатку дваццатых гадоў, удзельнікамі якой былі сяляне, рамеснікі і сельская інтэлігенцыя розных палітычных поглядаў і напрамкаў. Старонкі герайчнага народнага змагання, у якім актыўны ўдзел прымае сама паэтэса, былі вядучым матывам усяго ранняга перыяду яе творчасці. Варта заўважыць, што вершы гэтага часу з’яўляюцца не толькі своеасаблівай дакументацыяй настрояў і імкненняў руху, але і важным інструментам яго прапаганды. На гэта

паказвае іх высокая грамадзянская заангажаванасць, імкненне ўздзеяння на чытача, іх агітацыйная накіраванасць, што нярэдка перавышае мастацкія сродкі і формы вершаскладання.

Гэтым мэтам служаць вершы „Мужык”, у якім акрамя гаротнай долі селяніна моцна акцэнтуюцца ўсведамленне яго чалавечай годнасці, а таксама „Ідзі!..” — з ярка выражаным заклікам да працы і барацьбы за лепшую долю. Несумненную цікавасць выклікае верш „Бацькаўшчыне” аснованы на матывах узброенага змагання партызанскага злучэння, якое дзейнічала ў Белавежскай пушчы пад камандаваннем „Скамароха”, а таксама верш „Беларускім партызанам”, у якім паэтэса адгукнулася на крывавае расправы палявых судоў над удзельнікамі падполля.

Цяжка перажывала маладая паэтэса гады зняволення, пакутлівая атмасфера якіх знайшла адлюстраванне ў значнай колькасці вершаў, напісаных у 1923-1927 гг. за кратамі варшаўскага Паяка і беластоцкай турмы („Думкі”, „За кратамі”, „Птушка”, „Вясна за кратамі” і іншыя). Складаюць яны выразна акрэслены тэматычны цыкл яе творчасці, у якім пластычнае адлюстраванне панурых турэмных будняў і пякучай тугі па свабодзе і радзімай старонцы („Там дзе Супрасль, Белавежа, думкі там ляцяць...”) не пераходзіць у безнадзейнасць і роспач, а чаргуецца з моцнымі акцэнтамі веры ў „вызвалення сонца”.

Аптымістычная візія жыцця, якая не пакідае Мурашку нават у найцяжэйшыя хвіліны, шырока праяўляецца таксама ў яе лірыцы кахання, ці апісаннях прыроды („Успамін”, „Дзе сонейка ты”, „Прамень”, „У гаі”). Гэтая тэндэнцыя наглядаецца і ў своеасаблівым заповітным вершы „Хацела б я” з ярка выражаным гуманістычным асэнсаваннем маралі і суадносін паміж людзьмі.

Творчасць Веры Мурашкі — слаўнай дачкі Беластоцчыны — адыграла акрэсленую ролю на першым этапе барацьбы працоўных Заходняй Беларусі за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне. Цікава падкрэсліць, што пакуль выраслі і згуртаваліся пад сцягамі Грамады і КПЗБ новыя творчыя сілы, Мурашка карысталася значнай папулярнасцю ў асяроддзі Беларускай рэвалюцыйнай арганізацыі. Аб гэтым сведчыць верш Леапольда Родзевіча „Начны светгляд”, прысвечаны Веры Маслоўскай (Мурашцы), які быў надрукаваны ў віленскай газеце „Нашае жыццё” (№ 1 ад 30.5.1923 г.) і перадрукаваны Уладзімірам Жылікам у пражскім часопісе „Пе-

равясла" (№ 1, лістапад-снежань 1923 г.). Важным сведчаннем папулярнасці паэтэсы з'яўляецца знойдзены ў яе асабістым архіве ліст рэдакцыі „Нашага сцягу" (органа БРА) ад 19 ліпеня 1923 г., адрасаваны пражываючай тады ў Агароднічках маці паэтэсы Ганне Матэйчык, у якім чытаем:

„Паважаная пані! Выдавецтва беларускай газеты „Наш сцяг" просіць Вас не адмовіцца прыслаць па ніжэй пададзенаму адрасу фатаграфію Вашай гераічнай дачкі Веры. Калі маеце яе рукапісы, як вершы, апавяданні ці іншае, дык таксама просім прыслаць заказной аплатай на наш рахунак. Вельмі пажадана было б мець хоць бы кароткае жыццёапісанне п. Веры. Нецярпліва чакаем адказу. Пішыце па адрасу: Wilno, Wileńska 12 m. 6, Redakcja «Nasz Ściąg». Сакратар выдавецтва (—)".

Невядома, ці вершы Мурашкі паслала тады яе маці ў рэдакцыю „Нашага сцягу". Нічога не ведае аб гэтым і сама паэтэса, якая тады знаходзілася ў турме. Знойдзены затое верш Мурашкі, прысвечаны газеце „Вольны сцяг", дасланы нелегальна з-за турэмных кратаў і надрукаваны ў гэтай жа газеце (№ 9 ад 16.09.1923 г.). Паказвае ён не толькі на ідэйныя сувязі аўтара з БРА, але таксама на мэтазгоднасць і перспектыўнасць далейшых пошукаў яе літаратурнай спадчыны. Ад іх паспяховасці залежыць апрацоўка поўнага літаратурнага партрэта Веры Мурашкі — цікавага прадстаўніка беларускай паэзіі Беласточчыны міжваеннай пары.

Юры Туронак

5.03.1978

Аб П. Валошыне

У Саколцы памяць пра П. Валошына вельмі жывая. Захавала яе Антаніна Максімец, дачка Юзэфа — старэйшага брата Паўла, якая памятае свайго дзядзьку з канкрэтных жыццёвых сітуацый. Усю сваю маладосць пражывала яна з Паўлам у адной хаце, у адной сям'і. Пачаткова ў эвакуацыі ў Екацерынаславе (ад 1926 г. — Днепрапятроўск), дзе прабывала ўся іх сям'я, а потым у родных Гаркавічах. Паводле яе інфармацыі, П. Валошын, быўшы ў эвакуацыі, увесь час працаваў у Праўленні Екацерынінскіх жалезных дарог. За гэты час пазнаёміўся і насіўся з намерам ажаніцца з адной з тамашніх дзяўчын — Аляксандрай Л. Да шлюбу ўсё ж не дайшло з прычыны нара-

чонай, якая, праўдападобна, пабаялася ехаць на чужыну.

Характар дзейнасці, за якую крыху пазней узяўся П. Валошын, меў вялікі ўплыў на яго прыватнае жыццё. Ніколі не давялося яму паспытаць сямейнага шчасця, хоць у пазнейшым часе шчыра кахаў адну з жыхарак Гаркавіч — Паўліну Суровец.

Трапіўшы з эвакуацыі ў родную вёску, П. Валошын пачаткова памагаў бацьку ў гаспадарцы, а потым працаваў манцёрам. Нейкі час хадзіў у Саколку вучыцца польскай мове.

Урэшце настаў дзень, калі давялося ехаць у Варшаву, першы раз у ролі пасла. А. Максімец добра памятае гэты дзень, бо быў незвычайна ўрачысты. Сама яна праводзіла шыкоўна адзетага дзядзьку на вакзал і добра памятае, што несла яго чамадан, бо ўсім здавалася, што паслу няёмка самому насіць багаж.

Антаніне М. споўнілася ў той час 15 год, так што побач з мясцовай гаркавіцкай моладдзю хадзіла яна на вечарынкi, прыслухоўвалася бурным дыскусіям, якія адбываліся ў большасці пры ўдзеле П. Валошына. Уся атмасфера, якая панавала ў тыя часы сярод жыхароў вёскі Гаркавічы, глыбока запала ў памяць Антаніны М. Сягоння яшчэ, згадваючы гэты дні, спявае яна песню „3 грамадой у грамаду“. З немалым хваляваннем расказвае яна пра частыя сцэны, што адбываліся ў кірмашовыя дні, калі Валошын, быўшы на базары, становіўся на адну з фурмакак і выступаў з агітатарскай прамовай да натоўпу прыехаўшых з усёй Сакольшчыны сялян. Ніводзін такі мітынг, паводле слоў пляменніцы Паўла Валошына, не адбыўся без удзелу паліцыі. Нялёгкай, але як жа патрэбнай для ўсіх беларусаў была такая дзейнасць і таму памяць пра Паўла Валошына жыве не толькі ў А. Максімец, але і ў другіх жыхароў Саколка.

В. Анішчук

28.06.1981

Невядомы нашанівец Янук Д.

У 1910 годзе на старонках „Нашай нівы” пачалі друкавацца вершы, аўтар якіх скрываўся пад псеўданімам „Янук Д.”. Аднак сапраўднае прозвішча паэта доўгі час было невядомым.

Больш таго, паводле Янкі Саламевіча („Полымя”, снежань 1979, с. 246), аўтарытэтных беларускія літаратуразнаўцы прыпісвалі гэты псеўданім М. Арлу (Сцяпану Пятэльскаму) быццам на падставе выказвання Максіма Гарэцкага ў яго „Гісторыі беларускае літаратуры” (Вільня 1920 г.).

Выпадае заўважыць, што Гарэцкі не дапусціў памылкі, аб чым пераканаўча сведчыць цытаваная ў яго падручніку (с. 198) апінія Максіма Багдановіча: „Арол і Янук Д. — людзі, што маюць палёт і талент, але мала шліфуюць яго”. Як бачым, Гарэцкі гаворыць пра двух паэтаў, а не пра аднаго. Не сумняваўся ў гэтым таксама Ігнат Дварчанін (глядзі яго „Хрэстаматыю новай беларускай літаратуры”, Вільня 1927, с. 329-331).

Віноўным гэтай блытаніны Арсень Ліс лічыць акадэміка Карскага, які ў сваіх „Белорусах” (т. 3, ч. 3, с. 377) Янука Д. атоесамліваў з М. Арлом. Аднак і тут толькі частка праўды.

Бадай на той жа старонцы, пералічваючы вершы Янука Д., Карскі папісаў: „Д. Янук, вероятно то же, что Д[оршкевич] Янук”. Значыць, ніхто з літаратуразнаўцаў не быў так блізка развязкі гэтага пытання, як Карскі...

Расшыфроўка Янука Д., магчыма, зацягнулася б яшчэ даўжэйшы час, калі б не сяброўская інспірацыя А. Ліса аўтару гэтых радкоў. Яшчэ ў час падрыхтоўкі нарысу пра жыццё і творчасць М. Арла („Ніва”, 5.02.1978) быў знойдзены яго верш „Пясняр”, прысвечаны Януку Д. („Наша ніва”, 14.11.1913), які наводзіў на думку магчымасць іх асабістага знаёмства. Такое меркаванне падмацоўвалі вершы Янука Д., дасыланыя ў „Нашу ніву” з Крынак і Семяноўкі. Гэта ўжо паказвала, што Арол і Янук Д. сапраўды дзейнічалі ў той самай акаліцы. І ўрэшце вельмі істотнае значэнне для ідэнтыфікацыі паэта меў знойдзены яго верш адзіны падпісаны „Янук Д-іч” (*Шкада разбітых мар*, „Наша ніва”, 21.11.1913).

Далейшыя пошукі завялі нас у верасні 1979 г. у вёску Меляшкі каля Гарадка да пляменніцы Арла — Ганны Марцінчык, у якой быў

знойдзены здымак жонкі Арла, адрасаваны Івану Дарашкевічу. На пытанне, хто такі Дарашкевіч, бабуля адказала:

„Калега Арла, разам вучыліся ў Ялоўцы, абое настаўнічалі і пісалі вершы ў «Нашу ніву»”. А падрабязнасці, біяграфія, здымкі? „Ды навошта мне аб гэтым гаварыць, — кажа Ганна Марцінчык, — вось тут, па-суседску, жыве родная сястра Дарашкевіча, Люба Лавіцкая, яна раскажа больш...”

Нам выразна шанцавала. Ад Любы Лавіцкай і яе мужа была атрымана добрая звестка пра паэта, яго вучобу і настаўніцкую працу, а таксама адрас яго другой сястры Надзеі ў Познані і яе сына палкоўніка Я. Дарашкевіча, які неадкладна прыслаў рэпартуаваны тут здымак. Хутка знайшоўся адрас дачкі паэта — Людмілы Іванаўны Дарашкевіч, кандыдата геаграфічных навук, дацэнта, якая пражывае ў Ленінградзе.

Іх інфармацыі дазволілі ўваскрасіць постаць Янука Д. — другога пасля Арла нашаніўскага песняра з нашай Беласточчыны.

* * *

Іван Дарашкевіч — сын Канстанціна і Анастасіі, нарадзіўся ў 1890 г. у вёсцы Меляшкі тагачаснай Гродзенскай губерні. Бацькі Івана — мясцовыя сяляне, мелі да першай сусветнай вайны 8 гектараў зямлі і немалую чародку дзяцей: Івана, Юльяна, Міколу, Ганну, Марыю, Надзею і Любу.

Пачатковую адукацыю атрымаў Іван у роднай вёсцы і ў суседнім Гарадку, дзе пасябраваў з аднагодкам Сцяпанам Пятэльскім — будучым паэтам М. Арлом. Пасля гэтай школы абое працягвалі вучобу ў царкоўна-настаўніцкай семінарыі ў Ялоўцы, якую закончылі ў 1909 г. У наступныя гады Іван Дарашкевіч настаўнічаў у Семяноўцы і ў Кулях пад Галынкай. Тут у 1913 г. ажаніўся з 18-гадовай Кацярынай Маркаўнай Буцько. Неўзабаве, відавочна, восенню 1913 г., пераехаў у Літву, дзе яшчэ адзін год настаўнічаў у вёсцы Даўкшы каля Панявежа.

Істотны ўплыў на творчы працэс Дарашкевіча аказала „Наша ніва”, а таксама Сцяпан Пятэльскі, які натхняў сябра да дзейнасці на ніве роднай культуры. Працуючы настаўнікам у вёсках Гродзеншчыны, займаўся Дарашкевіч збіраннем беларускіх народных песень, запісы якіх з нотамі дасылаў Антону Грыневічу ў Пецяярбург. Восенню 1910 г. пачалося яго супрацоўніцтва з „Нашай нівай”, якое пра-

цягвалася чатыры гады — да пачатку першай сусветнай вайны.

За гэты час газета надрукавала шэраг вершаў Янука Д., у якіх на першы план высоўваецца сацыяльная праблематыка беларускай вёскі („Доля“, „Стогн“, „3 родных абразкоў“, „Ганя“ і іншыя). Спрабаваў паэт сваіх сіл і ў лірыцы кахання, а таксама ў рэфлексійнай паэзіі („Псальм СXXXVI“, „Шкада разбітых мар“). Мала паспяховымі былі затое яго спробы ў галіне прозы. 16 снежня 1910 г. рэдакцыя „НН“ пісала: „Януку Д. Дзякуем за «Першыя крокі жыцця». Скарыстаем. Просім не забываць надалей“. Аднак гэтае апавяданне доўгі час не паяўлялася ў друку, і ў красавіку 1912 г. рэдакцыя прапанавала яго паправіць. Здаецца, што з гэтай прапановы паэт не скарыстаў.

Восенню 1914 г. Іван Дарашкевіч быў мабілізаваны ў царскую армію і накіраваны ў школу прапаршчыкаў у Араньенбаўме пад Пецярбургам (цяпер горад Ламаносаў). Паводле сведчання дачкі, Людмілы Іванаўны, Дарашкевіч з энтузіязмам успрыняў рэвалюцыю і служыў у Чырвонай Арміі з першых дзён яе арганізацыі да апошняга дня свайго жыцця. Аднак, відаць, быў у яго ваеннай службе невялікі перапынак. Як паведаміла сястра паэта, Люба Лавіцкая, непасрэдна пасля вайны вярнуўся ён разам з сям’ёй (якая была ў бежанцах) у Меляшкі. Тут знайшоў разбураную гаспадарку і мізэрныя жыццёвыя перспектывы. І толькі праз два-тры гады выехаў з сям’ёй (цераз зялёную граніцу) у Савецкі Саюз. Быў кадравым ваенным.

Як піша Людміла Іванаўна, Дарашкевіч большую частку жыцця пражыў у Варонежы. У вольны час пісаў вершы, але ўжо толькі для сябе перакладаў Міцкевіча. Быў заўзятым паляўнічым і рыбаловам, цікавіўся радыётэхнікай, займаўся разьбой. З Варонежа пайшоў на фронт. Загінуў у змаганні з немцамі ў ноч з 23 на 24 лютага 1943 г. пад вёскай Фецішчава Балхоўскага раёна Арлоўскай вобласці.

Дом, у якім жылі Дарашкевічы ў Варонежы, быў разбураны ў час ваенных дзеянняў. Загінулі сямейныя памяткі і ўвесь рукапісны архіў паэта. „Адзінае, што ў мяне засталася, — піша Людміла Іванаўна, — гэта словы песні, якую тата напісаў на фронце пасля паспяховай ваеннай аперацыі. Пасылаю іх вам“. Гэтую песню „Вперёд, волжане“, напісаную 7 снежня 1942 г., прапануем увазе чытачоў разам з некаторымі яго вершамі нашаніўскай пары.

Юры Туронак

2.08.1981

ПАЧАТКІ БЕЛАРУСКАГА СТУДЭНЦКАГА РУХУ

Адозва да студэнтаў беларускай нацыянальнасці ў Польшчы

30 мая 1981 года заснавана ў Варшаве Беларускае аб'яднанне студэнтаў у Польшчы. Мэтай аб'яднання з'яўляецца папулярызацыя беларускай культуры ў студэнцкім асяроддзі, вывучэнне і пашырэнне традыцыяў нашых продкаў. Мы, студэнты, жадаем звярнуць асаблівую ўвагу на пытанні гісторыі Беларусі, як і захаванне ад забыцця нашага роднага фальклору і мовы! Наш намер — рэалізаваць гэты шляхам арганізавання навуковых сесіяў, пабудовы беларускага скансена ў Белаавежы, шырокай турыстычнай дзейнасці.

Ва ўступным перыядзе дзейнасці аб'яднання неабходнай з'яўляецца перш за ўсё інтэграцыя студэнтаў беларускай нацыянальнасці. Таму заклікаем усіх зацікаўленых прыняць удзел у пачынаннях БАСа!

Устаноўчы камітэт: Валянціна Анішчук, I курс журналістыкі ВУ; Ганна Сарокіна, I курс Галоўнай школы сельскай гаспадаркі; Ян Максіюк, IV курс фізікі ВУ; Уладзімір Піўнік, III курс фізікі ВУ; Барыс Кердашук, асістэнт факультэта фізікі ВУ; Яўген Рыжык, III курс географіі ВУ; Сяргей Мартыновіч, II курс беларускай філалогіі ВУ, Ян Гаворка, III курс транспарту Варшаўскай палітэхнікі.

З чэрвеня г.г. заснаваны Устаноўчы камітэт БАСа ў Беластоку ў наступным складзе: Сцяпан Базылюк, I курс Беластоцкай палітэхнікі; Валянцін Лапцеў, III курс Беластоцкай палітэхнікі; Тамара Васілеўская, II курс Медыцынскай акадэміі; Вера Гапанюк, III курс стаматалогіі МА.

Адрасы камітэтаў: Варшава, Сенатарская 8, тэл. 260280, Беласток, Звярынецкая 6, інтэрнат „Дэльта“, пакой 709, Сцяпан Базылюк.

12.07.1981

Атрасіны

Грамадскае жыццё беларускай моладзі ў Варшаве ў асеннім сезоне запачаткавала сімпатычная студэнцкая імпрэза „атрасіны“, што адбылася ў студэнцкім клубе „Акцэнт“. Арганізатары імпрэзы — беларуская секцыя Рады культуры студэнтаў нацыянальных меншасцей пры Саюзе польскіх студэнтаў — пастаралася ад пачатку стварыць атмасферу, прасякнутую беларускім духам. На прывітанне гасцей — са стэрэафанічных калонаў плылі мяккія гукі лірычных песень папулярнага беларускага спевака з Нью-Йорка — Данчыка, што само па сабе ўжо стварала цёплы настрой.

Першыя рады акупавалі навічкі, значанія традыцыйна аслінымі вушамі. Ад імя арганізатараў прысутных прывітаў Лёнік Тарасэвіч — вядомы ў асяроддзі мастак 5 курса Акадэміі мастацтва. Яго ўпэўненасць, трапня, небанальныя жарты з нацыянальным акцэнтам, народная вопратка — усё гэта ў суме надало спатканню мілы тон. Настрой змяніўся пад уплывам нібы маралізатарскага слова Янкі Максімука. Але ўмела замаскаваны гумар хутка дэканспіраваў яго, і слухачы дарэшты ўжо аб’ядналіся супольнасцю сяброўскага пачуцця.

У створаных такім чынам абставінах аўтары падрыхтаванай з палётам праграмы не мелі перашкод правесці псеўдаэкзамен. Тэсты на нацыянальныя тэмы; красворд, конкурсы танцаў і песні, крыху народных гульняў — усё перамаглі асмалеўшыя дзяўчаты і юнакі.

Сур’ёзнае журы вынесла прыгавор: адсланіць кандыдатам у жакі ўласныя і чуткія вушы, атрэсці канчаткова з усялякай несведомасці і прыняць у грамадскасць беларускай студэнцкай браціі ў Варшаве. Найдакладней, зразумела, атраслі дзяўчаты. А тыя рэагавалі піскам ні то сарамлівасці, ні то захаплення. На падмацаванне сіл у нялёгкую студэнцкую дарогу кожны атрымаў ад Лены Радзіванюк па апалоніку беларускага халадніку і лыжку бульбы. Дзеля ўвечавання гэтага здарэння, кожны адэпт атрымаў ад журы прыгожы альбом „Беларускае народнае адзенне“.

У канкрэтным выпадку „атрасіны“ не пазбаўлены і сімвалічнага значэння. З аднаго боку, моладзь быццам атрэслася з часовага маразму, выкліканага незразумелым перапынкам удзелу яе ў працы гуртка БГКТ. З другога боку, арганізаванне вечара ў рам-

ках дзейнасці ЗСП сімвалізуе факт прыкметанна гэтай арганізацыяй праблемы студэнтаў нацыянальных меншасцей і добразычлівых адносін да яе.

Янка Жамойцін

25.12.1983

ПАВЕДАМЛЕННІ З ГАРАДОЎ І ВЁСАК

У Міхнаўцы

Сяло Міхнаўка, што ў Нараўчанскай гміне, гранічыць з Лешукамі, а ад поўначы прылягае да ракі Нарвы. Яшчэ пры старой Польшчы сяло было разбіта на калоніі і кожны пабудавуўся на сваёй сялібе. Гаспадарскія сялібы тут абгароджаны, з садамі. Сярэднія гаспадаркі ад 5 да 10 га. Хоць зямля IV і V класаў, людзі дабіліся добрых ураджаяў, прымяняючы штучныя ўгнаенні і новую аграцэхніку.

Да лепшых гаспадароў можна залічыць Пташынскага, Харкевіча і Кабаца. Гэтыя гаспадары працуюць і грамадскім чынам для добра вёскі. Мікалай Кабац ужо 20 год кіруе вёскай, ён солтыс. І хоць размяніў ён восьмы дзесятак гадоў, актыўна дзейнічае ў Нараўчанскай гміне і сваёй вёсцы. Любяць яго аднасяльчане, бо нікому ніколі не адмовіў у просьбе, а кожнаму стараўся памагчы. Жадаем і далейшых поспехаў гэтаму заслужанаму міхнаўцу.

Э. Вайсковіч

4.01.1976

Малацьба ў Канюках

Даўно мілулі тыя часы, калі збожжа малацілі цэпам. Калісьці, бывала, збожжа з паўучастка (6-7 га) трэба было малаціць амаль цэлую зіму. Стаіш, бывала, і слухаеш, як яшчэ раніцай за агнём (ліхтар) пачынаюць клёпаць цапамі па таку. А колькі было работы з веяннем!

А цяпер пра такую малацьбу даўно і забыліся. Цяпер малоціць збожжа малатарняй. Яна малоціць, вее і сартуе збожжа. А за дзень-два можна тры клуні абмалаціць, толькі ўмей спраўляцца. Дый людзей трэба з дзесятак. Такім чынам у адну асеннюю суботу быў і я запрошаны на малацьбу да вядомага народнага разьбяра — Наумюка Уладзіміра ў вёску Канюкі. Сабралася нас з дзесятак чалавек толькі з Канюкоў. А з вёскі Цялушкі прыехаў з матарам і малатарняй стар-

шыня сельскагаспадарчага гуртка Якім Міхальчук. Ён грамадскі актывіст і прымаў калісьці ўдзел у Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Расіі (яму цяпер 84 гады). Быў на фронце I сусветнай вайны ад яе пачатку.

Гудзе матор, шуміць машына, толькі работу падавай! Двое бяруць снапы са стараны і да малатарні на таку падаюць. Адзін стаіць на машыне і ў малатарню снапы паволі пускае. А машына шуміць, раве, малоціць і вымалачаную салому выкідае. А гэтую салому ўжо падбіраюць 6-7 чалавек, якія на змену бяруць яе на прырэзаны, адносяць і вяжуць у снапы. I так за 2-3 гадзіны ўсю клуню жыта і авёс змалацілі. А змалаціўшы, і за стол паселі. А тут закуска і гарэлка. А за стол селі жыхары Канюкоў, якія малацілі: Леановіч Іван, Васілюк Пятро, Карнілюк Аляксеі, Дарашук Васіль, Клімюк Пятро і іншыя.

Распачалася і гутарка аб рабоце ў полі, аб ураджаі, аб зямлі, што на ёй усё расце і яна ўсіх корміць

М. Матвяюк

18.01.1976

Бельску патрэбны яслі

Горад Бельск з'яўляецца па колькасці насельніцтва другім горадам у ваяводстве — пасля Беластока. Шмат тут будуюцца. Як грыбы пасля дажджу, растуць у горадзе новыя жылыя дамы, крамы, рамантуюцца вуліцы і дарогі, разбудуюцца школы і інтэрнаты. Мянсяцца аблічча горада.

Пры ўсім гэтым, трэба, аднак, падумаць і аб пабудове ясляў у горадзе для самых маленькіх. Такая патрэба ў Бельску ўжо даўно адчуваецца. Многія бацькі амаль кожны дзень клапацяцца, дзе аставіць сваё маленства, калі самім трэба ісці на работу. Варта падумаць над вырашэннем гэтай праблемы.

Мікалай Няплоха

1.02.1976

Сучасны Юдым

Ужо болей трох год загадчыкам пункта аховы здароўя ў Крушынях з'яўляецца доктар Францішак Пяткевіч. Чалавек у старэйшым узросце, але яшчэ поўны энергіі і добрага здароўя. Жонка яго Сабіна з'яўляецца медсястрой і выконвае ўсю вялікую работу, якая да яе належыць. Пацыентаў у доктара Пяткевіча многа, і пераважна

гэта людзі старэйшыя. Прыязджаюць яны здалёк у Крушыняны, бо ведаюць нашага доктара далёка. А лячыць старэйшых людзей цяжка, бо такі хворы не заўсёды ведае, што яму баліць, бо баліць яму ўсё. Аднак доктар Пяткевіч ніколі не паддаецца, не падае духам і хоць працуе многа, аднак у яго, як і ў яго жонкі, заўсёды знойдзецца добрае і цёплае сляўцо для чалавека. Яны ўмеюць нават цяжка хворым уліць надзею. І выходзіш з кабінета гэтага лекара бадзёрым крокам, падмацаваны на духу і як бы мацнейшы фізічна.

Яшчэ варта сказаць, што доктар Пяткевіч і добры агароднік, ён цікавіцца жыццём вёскі і да ўсіх спраў свайго асяроддзя адносіцца з пачуццём грамадскай адказнасці.

Дзед Кастусь

11.04.1976

„Бітва пад Цэдыняй” у Белавежы

Спадабалася польскім кілаздымшчыкам Белавежская пушча. У апошнія гады перажывае яна сапраўдны налёт людзей з камерамі. Рэалізаваліся тут і рэалізуюцца ў далейшым дакументальныя, мастацкія, тэлевізійныя фільмы. Вось нядаўна пісаў я, што ў Белавежы рабіў здымкі да тэлевізійных перадач Міхал Сумінскі, потым Андрэй Кастэнка. Цяпер хачу паведаміць чытачам аб рэалізацыі ў Белавежскай пушчы здымкаў да фільма „Бітва пад Цэдыняй”. Фільм гэты, сцэнарый якога напісаў Андрэй Шчэпка, а рэжысёрам з’яўляецца Кшыштаф Рыге, будзе першым з 14-гадзіннага цыкла мастацка-дакументальных фільмаў. Цыкл будзе названы „Польскія бітвы”.

Здымкі да „Бітвы пад Цэдыняй” рабіліся на тэрыторыі Белавежскай пушчы ў многіх месцах: на Падцэркві, ва ўрочышчы Старая Белавежа, на Белавежскай паляне.

Пётр Байко

20.11.1977

Выйгралі як Заблоцкі на мыле

Шудзяляўская СКР (з сядзібай у Паўночным Востраве) гадуе ў Гуранах паўтары тысячы авечак. Сваіх кармоў мала. Трэба ездзіць і купляць па вёсках сена і салому. І дорага плаціць. А трапляецца і сена гнілаватае.

Ёсць 40 га сенажаці з дзяржаўнага фонду зямлі паблізу Паўд-

нёвага Вострава. Але ў 1976 г. скошаную траву не высушылі, злажылі сена і згналі. У 1977 годзе скасілі толькі адзін пакос.

Начальства СКРа кажа, што не аплаціцца наймаць работнікаў, лепш купіць гатовае сена. А траву спас сваімі каровамі Паўднёвы Востраў. За гэта вёска выбірала эскаэравую бульбу. СКР лічыць, што лепш на гэтым выйграў, бо за капанне бульбы больш аддаў бы грошай.

СКР пасеяў 8 га кукурузы. Хоць была яна позняя, але вырасла. Кіраўнікі СКРа дайшлі да вываду, што няздатная на корм і загадалі заараць. Людзі аднак кажуць, што кукурузу можна было сіласаваць. А і на сене выйгралі б, калі б скасілі. Чаму так выйшла?

Віт

18.12.1977

Гаварыць не позна

Жыхары вёскі Тапаркі, Кляшчэлеўскай гміны, скардзяцца на гмінныя ўлады, што некаторых важных спраў не хочуць заўважаць і цікавіцца імі. На дарозе, якая вядзе ў суседнюю вёску Сакі, цэлую зіму на адным адрэзку (каля 70 метраў даўжыні) нельга было праехаць ніякай аўтамашынай. Тут так было завяяна снегам, што цяжка сказаць. Хуткая дапамога сюды ні разу не даехала і хворага фурманкай давозілі да Сакоў. Таксама з дастаўкай малака, якога сяляне многа прадаюць дзяржаве.

Тым больш балюча было перанесці людзям тое, што Сакі наведаў трактар-спіхач снегу, які нічога не зробіў, а толькі аднаму з вёскі прачысціў дарогу пад самую хату. Жыхары Тапаркоў асабіста мяне прасілі, каб усё гэта я напісаў у „Ніву“, а на маю заўвагу, што пакуль рэдакцыя надрукуе аб гэтым, то ад снегу і следу не застаецца, дык людзі адказалі, што балота будзе ў гэтым месцы і артыкул будзе важны, бо і па балоце ніхто не праедзе. Дык і праўда!

Мікалай Панфілюк

16.04.1978

Сваё поле

Крызіс зварухнуў насельніцтва Гайнаўкі. Кожны рабочы ці служачы пачаў аглядацца, як памагчы сабе, каб танней жыць. Сем'і, якія маюць каго на вёсцы, не толькі едуць да сваякоў на свята, але таксама стараюцца памагчы ў працы на полі, за што атрымліваюць прадукты. Іншыя, якія жывуць у блёках, абрабляюць гародчыкі, званыя ў нас дзялкамі. Такі прыфабрычны гарод добра загаспадараны знаходзіцца па вуліцы Простаі. Займае плошчу 8 га, тут 153 рабочыя дзялкі.

Запатрабаванне на гародчыкі-дзялкі так узрасло, што праўленне горада рашыла коштам 5 мільёнаў зл. загаспадарыць зямлю каля заразнай бальніцы і парабіць там гародчыкі. Так узнікла 88 гародчыкаў. Цікава тое, што гародчыкі гэтыя зрабілі на няўгоддзях, ад сёлета на гэтай зямлі будзе расці ўсё патрэбнае чалавеку.

Ды і гэтых гародчыкаў аказалася мала. Яшчэ звыш 200 асоб какае дзялянак. Таму ўлады ўжо вызначылі і падрыхтавалі з фонду дзяржаўнай зямлі новыя ўчасткі па вуліцы Паддольнай — 2,5 га, па вул. Тарговай — 1,33 га і па вул. Пралетарскай — 33 га. Такім спосабам усе, хто хацеў мець дзялку, будзе яе мець. Хачу яшчэ сказаць, што вельмі памагае ў загаспадаранні новых земляў на агародчыкі старшыня Міхась Засім і Міраслаў Шахалевіч — кіраўнік праўлення тэрэновай гаспадаркі ў Гайнаўцы.

Эдмунд Вайсковіч

6.06.1982

У Чыжы

Дай, думаю, на Георгія паеду ў Чыжы. Сястру наведаю, пабачу, як пажывае. Еду веласіпедам па жвіроўцы ад Відава да Локніцы. На пэгэраўскіх лугах зялёна, трава адростае і калышацца лёгкім вецярком. Уязджаю ў лес — якое цудоўнае паветра ад пасадкі Тамашука, які насаdziў яе тут. Бачу — бярозы зелянеюць і бялеюць разам. Далей у рове з вадой зялёная іва і альшынка. Многа травы — разухі. Калісь пэндзлі рабілі з яе. За лесам поле абсеяна збожжам — зеляніцца жыта, рэшта павалочана — будзе расці.

У Локніцы брук. Дзе-нідзе сядзяць старэнькія жанчыны. Пытаю, ці даеду сюдою ў Чыжы.

— Так, так, — кажуць ветліва, — прама праз лес, усё прама.

Ад Локніцы да Падрэчан дарога-пяшчуга. У Падрэчанах — му-

раванья дамы і стадолы. Некаторыя чыста памалаяваны. На стаўбе на канцы вёскі буслава гняздо. Выехаўшы з Падрэчан, здалёк я ўбачыў купал чыжоўскай царквы.

Дарога — вельмі пяшчуга. Еду або вяду веласіпед. Перад Чыжамі навазілі многа пяску — папраўляюць дарогу, зробіць жвіроўку, будзе лепш.

У Чыжах брук і тратуары па абодвух баках. Чыста, святкуюць людзі. Сядзяць каля сваіх дамоў. Перад сваім сядзіць і Кузьма Чапюк. Кузьма Раманавіч сядзіць урачыста з медалямі на грудзях. Кірую крокі да яго. Расказвае.

— Мне 83 гады. У 1915 выехалі ў Расію і пражывалі ва Уфімскай губерні. У 1920 годзе мяне накіравалі на курсы, а потым атрымаў званне памочніка камандзіра ўзвода. Браў удзел у баях з Калчаком пад Іерузанем. Быў ранены ў грудзі і ў руку. Вярнуўся з Расіі ў 1922 годзе. Паступіў на работу ў Гайнаўцы на тартак англійскай фірмы. Там рабіў падоўгу і там меў выпадак, горшы як у бітве з Калчаком. Фурганетка на мяне наехала. Ад той пары я стаў інвалідам. Цяпер мы з жонкай жывем адны. Жонцы Яўдосіі 78 гадоў.

А жонка яго якраз і выйшла з хаты. Усё пацвярджае: мой стары вельмі добра памятае тыя гады.

Развітаўшыся з Кузьмою Чапюком і яго жонкай, я падаўся пад царкву. Там сустрэў Івана — сына маёй сястры. Каля царквы было многа людзей і дзяцей — як на фэсце. Стаяць самаходы, многа прадаўцоў з усялякімі рэчамі. Найбольш дзяцей ля будкі з цукровай ватай, з галоўкамі цукровай ваты дзеці бегаюць вакол царквы.

Выносяць з царквы харугвы — будзе хрэсны ход. Тры разы прайшлі, а потым сам бацьцюшка хадзіў і збіраў ахвяру на царкву ў Гайнаўцы.

Падышла мая сястра Лідзія. Мы пацалаваліся і яна запрасіла да сябе на абед. Пагасцявалі, а пад вечар трэба было ехаць дахаты, бо дарога далёкая да Відава. Пахмурнела, але, падумаў я, перад дажджом паспею.

Ужо перад лесам каля відаўскага луга чую кругом: „кум-кум, крум-кум“. Я затрымаўся, паслухаў у цішы гэты прыгожы спеў жаб, якія найлепш ведаюць, што набліжаецца дождж, і гавораць аб ім людзям. У хату ўвайшоў я якраз перад дажджом.

Андрэй Гаўрылюк

19.06.1983

У Рыбаках у дзядзькі Хлябіча

Канчалася жніво. Сям-там хадзіў яшчэ камбайн па полі, глытаў астатнія каласкі аўса і яравой пшаніцы. Пагода стаяла сонечная. Вось у такі час задумаў я наведаць дзядзьку Хлябіча, паглядзець яго ваколіцу, будову вадасховішча „Семяноўка“, пагутарыць з дзядзькам. Адным словам, праметрыцца.

Сабраў сям'ю — і ў дарогу. А дарога добрая. Амаль да самых Рыбакоў асфальт. Едем як па сталю. Кругом палі штораз больш пустаешуюць. Ляжыць толькі пакосамі саломы. Бо ў нас на Гайнаўшчыне стараюцца касіць, „Бізуном“, як кажуць, гэта лягчэй і хутчэй. Адразу жне і малоціць. Каб яшчэ булкі пёк, во была б выгада! Вось цяпер які жнівеньскі краявід. А дзе жанцы? А дзе мэнды збожжа?

За Гайнаўкай прывітаў нас лес. Заўсёды стройны і прыгожы. У поўнай лістве і ў спевае птушак.

Дзядзьку Хлябіча засталі дома. Ужо па жнівах. Адпачываў. Прывіталіся як сваякі. Хлябіч — добры, задушэўны чалавек. Кожнай сустрэчы вельмі рады. Ахвотна паказаў сваю гаспадарку: колькі на касіў, намалаціў, — ну, як жыве.

— А цяпер, — кажа, — пойдзем, паглядзім будову вадасховішча. Таму што Рыбакам выпала доля астацца на старым месцы. Як жыла вёсачка, так і будзе. Праўда, вяду правялі і будзе карыстацца дабрадзеяствамі вадасховішча. Аграмадная будоўля. Затрымаюць вяду, праложаць шашу, зробяць прыстань, пабудуюць гатэль турыстам.

Гэта ўсё ў будучыні. Хлябіч гаворыць аб усім з павагай. Паказвае рукой і расказвае як будзе. І мне здаецца, ён быццам гэта ўсё ўжо бачыць. Гэтыя сенажаці будуць заліты, дамы ліквідаваных вёсак разбураны. Усё гэта паглыне вада.

— А навошта гэта? Ці дагэтуль кепска жылося? Ці не цяжка людзям кідаць свае родныя мясціны? Яны ж тут частку жыцця пакідаюць, — кажу.

— Усяляк бывае. Людзям заплацілі за гаспадаркі. Могуць жыць, дзе выберуць. У Беластоку, у Гайнаўцы. А тут паглядзі, — паказвае за сябе, — пабудавалі прыгожыя дамы. Таксама можна жыць. А там вось паўстае новая Лука. Будуецца вёска на новым мес-

цы. Сяляне прывыкнуць да новага асяроддзя. А навошта гэта? — пытаеш. — Ваду каналам пусцяць у Беласток і далей. А ў возеры будуць гадаваць рыбу. І пляж будзе. Будуць дамачкі з маленькімі тварыкамі і задніцамі агромнымі.

— Ой, дзядзьку, перастань. А то лопну. Дык і ў вас будуць адны фокусы.

— Час пакажа, — адказаў Хлябіч. — Запрашаю цябе праз год пяць. Тады інакш будзе. Будзе што паглядзець. А цяпер і вады няма, і рыбка не плёскаюць. Яшчэ нашы красулькі траўку шчыпаюць. Пачаткі пабудовы. А ведама, як у нас будуюцца! А пакуль што пакажу вам рыбку сваю.

А дзядзька памыслі мае. Выкарыстаў крынічку, зарудаваў земляны вал, затрымаў ваду. І нагадаваў рыбак. Маленькія яшчэ, карміць трэба, даглядаць. Калі ж яны вырастуць, спусціць ваду — і бяры тады прыгожых карпаў. Яны будуць біцца аб дно, каб не трапіць на патэльнію. Толькі ўсё гэта пазней, даражэнькія. Цяпер — у гасцінную хату! Смачны абед нарыхтаваны Хлябічавай жонкай.

Пара дадому. Запрашаю Хлябіча з жонкай да сябе. Галава поўная думак. Усюды людзі жывуць. І па-рознаму. І розныя маюць праблемы. Толькі куды не трапіш, прымуць цябе з адкрытай душой. Такія яны, беларусы.

Грыша Мароз

7.10.1984

